

BESTSELLER BOTËROR

Kalila dhe Dimna

FABULA TË VJETRA INDO-PERSIANE
FANTASTIKE PËR TË GJITHA MOSHAT

“

Kalila dhe Dimna, një nga librat më të famshëm që është shkruar ndonjëherë, një bestseller për pothuajse 2000 vite dhe një libër që ende lexohet me kënaqësi në gjithë botën. Ai është përkthyer të paktën 200 herë në 50 gjuhë të ndryshme.

PAUL LUNDE

”

BOTIMET M&B

Kalila dhe Dimna

Fabula të vjetra indo-persiane

Përkthyer nga
SULEJMAN TOMÇINI

BOTIMET M&B

Tiranë 2017

Kalila dhe Dimna
Fabula të vjetra indo-persiane

Përkthyes:
Sulejman Tomçini

Redaktore:
Miranda Goleci

Grafika:
M&B

© Botimet “M&B”

ISBN: 978-99943-968-3-2

BOTIMET M&B

Rr. “Isa Boletini”, Pall. “Planet X”, Nr.12.

Tel. (04) 22 33 283. Cel: 069 20 68 603

E-mail: info@mmbotime.com / mmbotime@gmail.com

www.mmbotime.com.

Na ndiqni në FB: M&B - Botime dhe Studio Grafike

Parathënie

Kalila dhe Dimna”, në formën si paraqitet, del si vepër e një barhami indian, që ka jetuar, afërsisht, në kohën e fushatës indiane të Aleksandrit të Madh, filozofit Bajdaba. Në të, përveç 15 tregimeve-fabula, janë edhe parathëniet, siç është ajo e paraqitur nga Bahud Bin Sahvan, i mbiquajtur Ali Bin Shah al- Farisiu, ku jepen shkaqet se, përse e shkroi këtë vepër filozofi Bajdaba dhe përse ngjarjet dhe bisedat ua mveshi kafshëve dhe shpendëve etj. Kapitulli rreth dërgimit të mjekut dhe dijetarit pers Barzavi në Indi në kërkim të kësaj veprë dhe të veprave të tjera të kulturës, shkencës dhe mençurisë indiane, nga ana e mbretit Anu Shurvan të Persisë; parathënia e Abdullah Ibn Al-Mukafas, si dhe kapitulli jetëshkrimor mbi Barzavin, i përgatitur nga ministri i mbretit Anu Shurvan, Buzur Xhamihra Bin Al-Bahtakan, mund të mos i bashkëngjiteshin këtij botimi, por heqja e tyre nuk do ta jepte të plotë atë, për më tepër që vetë këta kapituj janë perla të vërteta artistike dhe etiko-morale dhe e ndihmojnë lexuesin të futet më mirë në vorbullën e kohës kur është shkruar kjo vepër.

Ka pikëpamje të ndryshme për autenticitetin e veprës, por të gjithë bashkohen në mendimin se pesë prej fabulave janë origjinale, të marra nga njëri prej librave më në zë të klasikes indiane “Pançatranta”, që në shqip përkthehet “Pesë rastet e mençurisë”. Këto janë fabulat: “Luani dhe Demi”, ku dy çakej me emrat Kalila dhe Dimna, që janë dy personazhet kryesorë të saj, i kanë dhënë emrin veprës; “Pëllumbesha e egër”, “Bufët dhe korbata”, “Majmuni dhe breshku” dhe i pesti “Asketi dhe

Nuselala”. Por theksohet se edhe fabulat e tjera janë autentike indiane, pavarësisht se asnjëra prej tyre nuk i ka shpëtuar ndonjë shtese apo ndryshimi. Fabulat janë ndërtuar në formë tregimi, që shumë herë ndërpritet nga futja në të e tregimeve të tjera ndërmjetëse, që, pavarësisht se e largojnë paksa lexuesin nga boshti qendror, janë në funksion të idesë qendrore dhe në një farë mënyre shërbejnë për të mbështetur këtë ide.

Europeanët janë njohur me këtë vepër për herë të parë aty nga viti 1251, të përkthyer spanjisht nga versioni arab. Më vonë, italianii Baldo bëri një përpunim të ri të saj me titull: “Novus Aesopus” (Ezopi i Ri), që shërbeu si bazë për përkthimin në latinisht. Megjithatë, versioni, të cilit iu referuan për një farë kohe përkthyesit e ndryshëm europianë, ishte ai i përkthyer nga hebraishtja në latinisht nga Xhovani Da Kapua, midis viteve 1263 – 1278. Më vonë janë bërë një sërë përkthimesh e botimesh të tjera direkt nga gjuhët e orientit, duke influencuar jo pak në letërsinë europiane, sidomos te fabulistë të tillë të famshëm si La Fonteni.

Me përkthimin në shqip të kësaj vepre dhe botimin e saj bëhet një hap tjetër në drejtim të njohjes së lexuesit shqiptar me perlat e letërsisë klasike indiane dhe, në përgjithësi, orientale.

Përkthyesi:
Sulejman Tomçini

Hyrje

Këtë hyrje e ka shkruar Bahud Bin Sahvan, i njohur edhe si Ali Bin Shah al-Farisiu. Ai përmend aty shkaku që e shtyu filozofin indian Bajdaba, kreun e barhamëve*, pranë mbretit indian Debshalim, për të shkruar librin “Kalila dhe Dimna”, si dhe përse dialogët i ka vënë në gojën e kafshëve dhe shpendëve. Ai shpjegon se e bëri këtë për t’u ruajtur nga opinioni i përgjithshëm, për të mos qenë i detyruar t’u përgjigjej njerëzve dhe për të ruajtur pastërtinë dhe bukurinë e fabulës. Stile të tilla shkrimi janë të lejueshme për filozofët dhe i japin liri veprimi mendimit të tyre. Ato, ndërkohë, janë objekt kulture për dashamirësit e tyre dhe i nderojnë ata. Po ashtu, Bahud Bin Sahvan përmend shkaku pse mbreti i Persisë Kisra Anu Sharavan Bin Kibadh Bin Fejruz e dërgoi kryemjekun e tij Barzavi në Indi për të marrë librin “Kalila dhe Dimna”, pse Barzavi u tregua shumë i butë dhe i dashur kur hyri në Indi, derisa gjeti njeriun e përshtatshëm, i cili i kopjoi atij në mënyrë sekrete, natën, librat që gjendeshin në bibliotekën e mbretit, përfshirë këtu librat e dijetarëve të ndryshëm indianë. Ai përmend aty pse Barzavi punoi për përkthimin e këtij libri, duke nënvizuar se si duhet lexuar ai e nxjerrë mësim, si duhet thelluar në kuptimet e tij, duke vështuar në thellësi të gjërave dhe jo në sipërfaqe. Ai nënvizon se, po nuk u veprua kështu, atëherë nuk i arrihet qëllimit dhe libri e humbet vlerën e tij. Në parathënie përmendet, gjithashtu, përse u thirr Barzavi dhe e lexoi librin para gjithë

* Brahamët nuk pranojnë dërgimin nga Zoti të mesazherëve të tij.

njerëzve. Po ashtu, ai na informon përse Buzur Xhamihra bëri një kapitull të veçantë, të cilit i vuri titullin “Kapitulli i mjekut Barzav”, ku jep të dhëna rreth Barzavit që nga dita e lindjes së tij e derisa u rrit e mori kulturë, sidomos dashurinë e tij për mjekësinë, duke e vënë këtë kapitull para atij që flet për luanin dhe demin, që përbën, në fakt, fillimin e librit.

Ali Bin Shah al-Farisiu, duke folur për arsyen që e shtyu filozofin Bajdaba të përgatisë për mbretin e Indisë Debshalim librin “Kalila dhe Dimna”, thotë: “Aleksandri i Maqedonisë, pasi nënshtroi mbretërit që ndodheshin në krahinat e perëndimit, ju sul mbretërve të lindjes, persëve dhe të tjerëve. Ai i trajtoi ashpër ata që iu kundërvunë, ndërsa ata, që iu nënshtroan, i fali. Pasi nënshtroi mbretërinë e Persisë, Aleksandri u drejtua nga kufijtë e Kinës. Në rrugë e sipër e nisi me mbretin e Indisë, të cilit i bëri thirrje për dorëzim dhe nënshttrim. Në atë kohë në Indi sundonte një mbret i fuqishëm, trim dhe me përvojë, që quhej Fur. Ky, sapo dëgjoi se Leka i Madh po u afrohej kufijve të tij, filloi përgatitjet seriozisht për luftë, duke bërë për vete princat dhe duke përforcuar zonat periferike. Po ashtu, grumbulloi shumë elefantë, të mësuar për luftime, luanë dhe egërsira të tjera të stërvitur, kuaj të shpejtë si drita, shpata të mprehta dhe mburoja vezulluese. Kur Aleksandri mori vesh për përgatitjet që kishte bërë mbreti Fur dhe fuqinë e madhe ushtarake që kishte grumbulluar, vendosi të mos nxitohej. Ai filloi të mendohej mirë që fushata e tij të mos dështonte dhe të kurorëzohej me sukses. Ai ishte njeri i mençur, organizator i mirë e me përvojë. Prandaj vendosi të përdorte dredhinë e të mos nxitohej. Ai e ndaloi ushtrinë dhe e vendosi në kamping, ndërkohë që filloi të mendonte sesi ta përballonte dhe të fitonte mbi këtë mbret të fuqishëm. Thirri astrologët dhe fallxhorët e tij dhe i urdhëroi të përcaktonin ditën më të përshtatshme për të sulmuar dhe shpartalluar mbretin e Indisë. Aleksandri i Madh kishte një zakon: nga çdo vend ku kalonte, zgjidhte dhe merrte me vete mjeshtrit më të mirë të zanateve të njohura deri në atë kohë, të cilët i hynin vazhdimisht në punë. Ai i thirri dhe u kërkoi të bënin kuaj prej bakri, bosh brenda, mbi të cilët do të vendosnin disa shtatore burrash. Në vend të këmbëve

kuajt do të pajiseshin me rrota, që, kur t'i shtynin, të lëviznin me shpejtësi. Ai i urdhëroi mjeshtrit që, pasi t'i mbaronin, t'ua mbushnin barkun me naftë dhe squfur dhe shtatore t'i vishnin. Pasi ta bënë këtë, të vinin "kuajt e kalorës" në ballë të forcave të tij dhe, kur dy ushtritë të fillonin luftën, t'u vinin flakën. Ai i urdhëroi mjeshtrit t'i përvisheshin shpejt punës dhe ta mbaronin sa më parë detyrën. Dhe kështu bënë. Ndërkohë, astrologët dhe fallxhorët vazhdonin detyrën e tyre. Aleksandri dërgoi përsëri të dërguarit e tij të mbreti Fur, për t'i bërë thirrje të nënshtrohej dhe t'i bashkëngjitej mbretërisë së tij. Furi i refuzoi me vendosmëri ofertat e tij, duke parapëlqyer luftën. Kur Aleksandri pa se Furi ishte i vendosur në qëndrimet e tij, vendosi të fillonte luftën. Furi vendosi në ballë të ushtrisë së tij egërsirat dhe elefantët. Luftëtarët e Aleksandrit vendosën përpara tyre kuajt prej bakri, sipër të cilëve ishin vendosur shtatore që personifikonin kalorësit. Elefantët u vërsulën dhe i rrokën ata me noçkat e tyre, por, kur ndjenë nxehtësinë dhe djegiet, hodhën nga kurrizi luftëtarët, u kthyen pas dhe ia dhanë vrapit me furi, duke shkelur e copëtuar shumë luftëtarë nën këmbët e tyre. Po kështu ndodhi dhe me egërsirat e tjera. Ushtria e mbretit Fur u thye dhe filloi të tërhiqej. Luftëtarët e Aleksandrit iu vunë pas duke i goditur me furi.

Në këtë kohë, Aleksandri thirri:

"O mbret i Indisë! Dil në fushë të matemi, mos u bëj shkak për shkatërrimin e pasurisë dhe zhdukjen e njerëzve të tu. Nuk është burrëri dhe as zgjuarsia që një mbret të hedhë në aventurë mbretërinë e tij. Përkundrazi, është detyrë e tij që me pasurinë dhe gjoksin e tij ta mbrojë atë. Prandaj dil në log dhe lëre ushtrinë tënde. Ai, që do të mundë shokun nga ne të dy, është fitimtari".

Kur Furi dëgjoi këto fjalë nga goja e Aleksandrit të Madh, krenaria dhe ndërgjegjja e tij i bënë thirrje të dalë në fushë dhe të matej me të, me shpresën se do ta mundte. Ai e konsideroi këtë një shans. I doli përballë Aleksandrit dhe të dy, hipur mbi kuajt e tyre, filluan duelin. Vazhdoi përleshja për orë të tëra dhe asnjëri nuk po fitonte mbi kundërshtarin. Aleksandri e kuptoi se në këtë mënyrë nuk do të mund ta vriste Furin, prandaj mendoi një dredhi: ai lëshoi një britmë të fuqishme, sa u lëkund toka

nën këmbët e ushtarëve. Jehona e çorientoi Furin. Ai u kthye andej nga mendoi se i erdhi zëri, duke menduar se diçka kishte ndodhur. Aleksandri e shfrytëzoi këtë moment dhe, me një goditje të fuqishme të shpatës, e anoi kundërshtarin nga shala. Këtë goditje e pasoi një tjetër e shpejtë dhe armiku ra në tokë. Kur indianët panë se ç'ndodhi me mbretin e tyre, u vërsulën kundër ushtrisë kundërshtare, në një përpjekje për jetë a vdekje. Aleksandri i Madh, duke parë zellin me të cilin luftonin indianët, u bëri thirrje të dorëzoheshin, duke u premtuar faljen e jetës dhe një trajtim më të mirë se ç'kishin me mbretin e tyre. Kështu mundi t'i qetësonte dhe t'i vinte nën sundimin e tij. Leka i Madh caktoi në vend të mbretit të vvarë një nga besnikët e tij. Vetë qëndroi aty derisa u bind për besnikërinë dhe qetësinë e duhur dhe se kishte realizuar qëllimet e veta. Pastaj u tërhoq nga India për të ndjekur planet e tij.

Sapo Aleksandri i Madh u largua së bashku me ushtrinë e vet, indianët filluan të mos i bindeshin mbretit që la pas, duke thënë se ai nuk bënte për politikë dhe se nuk ishte në të mirën e njerëzve e të gjindjes të sundoheshin nga një njeri që s'ishte as prej fisit dhe as prej racës së tyre; prej një njeriu që i përbuzte dhe i merrte nëpër këmbë. Prandaj u mblodhën dhe zgjodhën për mbret një nga radhët e tyre, të quajtur Debshalim, ndërsa atë që la pas Leka i Madh e hoqën nga fronti.

Mbreti i ri, sapo qetësoi situatën dhe filloi të fuqizohej, e kaploi mendjemadhësia. Filloi sulmet dhe pushtimet e tokave të mbretërive fqinje. Kur pa se ç'pasuri kishte grumbulluar dhe ç'pushtet zotëronte, Debshalimi filloi të sillej keq me popullin, të përbuzte dhe të merrte nëpër këmbë njerëzit, të cilët i pushtoi frika dhe pasiguria. Sa më shumë kalonte koha, aq më keq sillej ai me gjindjen. Kjo gjendje vazhdoi kështu për njëfarë kohe...

Në kohën e tij jetonte një filozof barhamas, i cili kishte një ndikim të gjerë dhe dije të mëdha, që ia njihte vlerën vetes. Atij i referoheshin dhe i kërkonin këshilla shumë njerëz. Emri i tij ishte Bajdaba. Ky, kur pa se mbreti sillej keq dhe i shtypte shtetasit e vet, mendoi se ai duhej larguar nga kjo rrugë, prandaj mblodhi dishepujt e tij dhe u tha:

- Ju kam mbledhur, pasi dua të këshillohem me ju në lidhje me Debshalimin dhe veprimet e tij që s'përputhen me drejtësinë. Ai po mbjell vetëm ngatërresa dhe grindje, sillet keq me gjindjen. Ne nuk mund të lejojmë që mbreti të kryejë gjëra të tilla. Ne duhet të luftojmë ta kthejmë atë në rrugë të drejtë, ta bëjmë të zbatojë drejtësi dhe mirësi. Nëse do të mbyllnim sytë para kësaj gjendjeje dhe nëse nuk do t'i kushtonim rëndësi, atëherë do të na binin mbi kokë shumë fatkeqësi të padëshirueshme. Në këtë rast do të ishim më injorantët midis injorantëve, bile edhe më të pavlefshëm se ata. Me këtë nuk dua të them të ikim dhe të braktisim vendin. Por ne, sipas gjykimit tonë, nuk duhet ta lëmë atë në këtë rrugë të keqe e të shëmtuar.

Këtë ne nuk mund ta realizojmë veçse nëpërmjet fjalës sonë. Nëse do të kërkonim ndihmën e dikujt tjetër, nuk do t'i shpëtonim zemërimin të tij. Bile, mund të ndodhte edhe më keq, duke gjetur vdekjen dhe zhdukjen tonë. Ju e dini se bashkëjetesa me luanët dhe qentë, me gjarpërinjtë dhe egërsirat e tjera, në një tokë plot jetë e begati, do të thotë tradhti ndaj vetvetes. Filozofi i vërtetë e ka për detyrë dhe mision t'i harxhojë energjitë e veta për të forcuar vullnetin dhe shpirtin e vet kundër rënies në veprime të shëmtuara dhe të urrejtshme. Ai e hedh tej frikën, me qëllim që të kthejë dashurinë dhe mirësinë. Kam dëgjuar se një filozof i ka thënë një dishepulli të vet se: "Ai që qëndron afër të këqijve dhe shoqërohet me ta, është si një notar në mes të detit, i cili, edhe nëse shpëton nga mbytja, nuk shpëton dot nga rreziqet e tjera që fsheh deti". Një njeri, që ekspozon veten ndaj rreziqeve vdekjeprurëse dhe tmerreve të frikshme, duhet konsideruar një gomar që nuk merr vesh nga asgjë, pasi edhe kafsha që është kafshë, nga natyra e ndjen se çfarë i bën mirë e çfarë jo. Kafshët, kur shohin ndonjë rrezik, bëhen të kujdesshme dhe përpiqen të mbrohen, duke iu shmangur të keqes...

Ju jeni familja ime, me ju jam mësuar, jeni të besuarit e mi, ju njoh e më njihni dhe tek ju jam mbështetur gjithnjë. I vetmuari në mendimet e veta është i humbur dhe nuk mund të pretendojë mbështetje. I mençuri, me zgjuarsinë e vet, mund të arrijë atë që s'arrihet dot as me kuaj e as me ushtri. Mjafton të kujtojmë

shembullin e gjeraqinës: Ajo i lëshoi vezët në një çerdhe të ngritur në rrugën nga kalonte elefanti për të pirë ujë. Një ditë prej ditësh, ndërsa po shkonte për të pirë ujë, siç e kishte zakon, elefanti e shkeli me këmbë çerdhen e gjeraqinës, duke bërë copë e çikë zogjtë e sapoçelur. Kur u kthye, gjeraqina e kuptoi menjëherë se fatkeqësinë ia kishte shkaktuar elefanti. U ngrit fluturimthi dhe vajti e u ul në kokën e elefantit. Duke qarë, i tha:

- O mbret! Përse i theve vezët e mia dhe vrave zogjtë e mi? A nuk e di se unë jam fqinja jote? E bëre këtë sepse nuk i pe apo në shenjë përbuzjeje ndaj meje, se ti je i madh e unë e vogël?

Elefanti iu përgjigj:

- Ishte pikërisht kjo e dyta.

Atëherë gjeraqina u largua plot dhimbje e urrejtje dhe vajti e u bashkua me familjen e zogjve të llojit të saj. U ankua tek ata për ç'ka e kish gjetur, duke mallkuar elefantin. Ata i thanë:

- Çfarë do nga ne, të luftojmë me elefantin? Mos harro, se ne jemi vetëm zogj.

Gjeraqina heshti, u mendua për një çast, pastaj shkoi tek laraskat dhe sorrat. Pasi u tregoi historinë, u tha:

- Dua të vini me mua tek elefanti dhe ta çukisni në sy. Pastaj di unë si t'ia punoj.

Laraskat dhe sorrat pranuan ta ndihmojnë gjeraqinën dhe kështu u nisën drejt elefantit. Sapo e panë, iu sulën dhe filluan ta çukisnin në sy, derisa ia nxorën fare. Kështu ai mbeti i verbër dhe nuk orientohej dot as për të ngrënë e as për të pirë. Pas kësaj, gjeraqina vajti tek bretkosat dhe u tregoi për prishjen e folesë së saj, për përgjigjen e elefantit dhe për verbimin e tij.

Bretkosat e pyetën:

- Po tani, ç'kërkon prej nesh, çfarë mund t'i bëjmë ne atij edhe pse i verbër?

Gjeraqina i mori bretkosat dhe i çoi në buzë të një rrëpire aty pranë dhe u tha:

- Dua që të filloni të kuakni e të bëni zhurmë.

Elefanti, të cilin po e mundonte etja, sapo dëgjoji zërin e bretkosave, duke kujtuar se aty pranë ndodhej ndonjë gjol me ujë, u hodh me vrull në hon, duke thyer qafën. Atëherë, gjeraqina,

duke fluturuar mbi trupin e pajetë të elefantit, tha:

- O ju zogj të tmerruar nga fuqia e tij dhe përbuzës ndaj meje, a e patë zgjuarsinë që fshihet në trupin tim të vogël dhe ç'që në gjendje të bënte ajo ndaj një trupmadhi me mendje të vogël!?

- Ja, pra, miqtë e mi, kjo histori është një shembull mjaft i mirë se ç'është në gjendje të bëjë secili prej nesh. Le të ndihmojë secili me mendimet e veta!

Pasi filozofi Bajdaba mbaroi fjalën, dishepujt iu përgjigjën njëzëri:

- O filozof i nderuar dhe gjykatës i drejtë! Ti je i pari ynë dhe më i mençuri. Tërë mendimet tona nuk barazohen me një mendim tëndin dhe as gjithçka kuptojmë ne me atë që kupton ti. Ne e dimë se të notosh në ujë bashkë me krokodilët do të thotë të vësh në rrezik veten dhe në këtë rast, fajtor është ai që e bën një veprim të tillë. Nuk jemi të sigurt as për ty e as për veten tonë nga tërbimi dhe goditja që mund të na japë mbreti. Nëse dikush i nxjerr gjarprit helmin nga dhëmbët dhe e pi atë për ta provuar, atëherë faji nuk është i gjarprit. Po ashtu, ai që futet në pyllin ku banojnë luanët, nuk është i sigurt se ata nuk do t'i vërsulen. Mbreti nuk është frikësuar ndonjëherë nga vështirësitë dhe as nga fatkeqësitë, por as është gdhendur nga sprovat dhe përvoja. Nuk jemi të sigurt as për ty dhe as për veten tonë. Mbreti me siguri do të tërbohet dhe goditja e tij do të na shkaktonte atë që nuk do ta dëshironim kurrë.

Atëherë njeriu i mençur, Bajdaba, tha:

- Beto hem për jetën time se e shprehët mirë mendimin tuaj. Por ai që është i vendosur në qëllimin e tij, duhet ta ruajë mendimin e vet dhe të përfitojë si nga takimet e veçanta, ashtu dhe nga takimet në grumbuj njerëzish, qofshin ata nën nivelin apo mbi nivelin e pozitës dhe të mendjes së tij. Vendosmëria ime për të takuar Debshalimin del se është me vend. Unë dëgjova se ç'thatë ju, këshillën që më dhatë dhe keqardhjen që shprehët për mua dhe veten tuaj, por unë e kam marrë vendimin tim dhe jam më i gatshëm se kurrë për ta zbatuar. Ju do ta mësoni se ç'do t'i them mbretit dhe sesi do t'i përgjigjem atij. Nëse do të merrni vesh se dola shëndoshë e mirë prej tij, ejani tek unë.

Pas kësaj, Bajdaba zgjodhi një ditë për t'u futur te mbreti. Dhe kur kjo ditë erdhi, hodhi mbi supe pelerinën e tij prej leshi, nga ato që mbanin zakonisht barhamët dhe u drejtua nga dera e pallatit të mbretit. Aty takoi këshilltarin e mbretit, të cilit i tha se donte të takonte mbretin për një këshillë. Këshilltari vajti te mbreti dhe i tha: “Madhëri! Te dera është një barhamas, i quajtur Bajdaba, që thotë se ka një këshillë për mbretin”. Debshalimi dha urdhër ta sillnin para tij. Filozofi hyri dhe qëndroi përpara tij, iu përul dhe e nderoi sipas zakonisht, pastaj drejtoi trupin dhe heshti.

Mbreti mendoi se ai njeri duhej të ishte aty për dy arsye: ose për të kërkuar diçka për të mbyllur ndonjë çështje të vetën, ose për ndonjë fatkeqësi që nuk ishte në gjendje ta përballonte me forcat e veta. Ai hapi gojën dhe i tha:

- Nëse mbretërit kanë merita në mbretëritë e tyre, dijetarët në mençurinë e tyre kanë merita më të mëdha, sepse nuk është pasuria ajo që të bën të mençur. Unë kam arritur në përfundimin se dija dhe turpi shkojnë bashkë dhe nuk mund të ndahen nga njëri-tjetri. Kur mungon njëra, nuk ekziston as tjetra. Ata ngjajnë me dy të dashuruar, që, kur njëri prej tyre e humbet tjetrin, nuk e do më jetën as tjetri në shenjë vuajtjeje dhe keqardhje për humbjen e shokut. Ai që nuk turpërohet para të diturve dhe nuk i nderon ata, që nuk ua njeh meritat që kanë mbi të tjerët e që nuk i mbron nga qëndrimet poshtëruese apo talljet dhe shpifjet, i ngjan atij që ka humbur gjykimin. Ai në këtë rast i ka vënë shkelmin dijes dhe si pasojë ka humbur botën e tij.

Pastaj ngriti kokën nga Bajdaba dhe vazhdoi:

- Po të vështroja Bajdaba tek po heshtje pa paraqitur ndonjë nevojë tënden dhe pa paraqitur qëllimin tënd dhe mendova: Ky njeri që po hesht në këtë mënyrë, duhet të ketë një problem të madh ose e ka pllakosur një dëshpërim i thellë. Si ka mundësi që Bajdaba, pa e pasur zakonisht, të vijë e të trokasë në derën time. Me siguri ka diçka që e mundon. Ai është nga njerëzit më të shquar të kohës. Le ta pyesim, pse erdhi e hyri në pallat. Nëse i është bërë ndonjë padrejtësi apo fyerje, do të jem unë i pari që do ta kap për dore dhe do ta nderoj. Do të plotësoja kështu dëshirën e tij për të vënë në vend nderin, dinjitetin dhe krenarinë e tij. Nëse

kërkesa ka të bëjë me përmbushjen e një nevoje jetësore, do të urdhëroj t'i jepet gjithçka, për të kënaqur kështu dëshirën e tij. Nëse problemet e tij lidhen me punën e mbretërimit, me veprime që mbretërit nuk duhet t'i bëjnë apo me shembuj nga të cilët nuk duhet të udhëhiqen, atëherë do të mendoja masën e ndëshkimit të tij, pasi atij dhe të tjerëve si ai nuk u lejohet të fusin hundët në punët e mbretërve. Nëse problemi do të kishte të bënte me çështje të popullit, me qëllim që unë të kthej kokën nga kokëçarjet e tij, atëherë do të shoh se ç'mund të bëj nisur nga problemi konkret. Të mençurit të mësojnë vetëm të mira, ndërsa injorantët bëjnë të kundërtën. Besoj se e shpreha qartë mendimin tim dhe se e kuptove atë ç'ka të thashë.

Ndërsa dëgjonte mbretin tek i fliste, Bajdabasë iu largua frika dhe ndjeu një çlirim të plotë në vetvete. Ai iu përkul dhe iu gjunjëzua përsëri dhe, i kënaqur për rrugëzgjdhjet që mbreti i parashtrroi, iu përgjigj:

- E para gjë që dua t'ju them, është se i lutem Zotit të madh që t'i japë mbretit jetë të gjatë, ndërsa mbretërisë së tij përjetësi. Ai më dhuroi mua gjatë kësaj pritjeje një vend që më nderon mbi të gjithë dijetarët që do të vijnë pas dhe që do të mbetet në kujtesën e tyre. Mbreti u tregua i dashur me mua, më priti me mirësi dhe më nderoi. Çështja që më shtyu të hyja tek ai dhe që më detyroi të rrezikoj duke dalë para tij, është thjesht një këshillë që më ka lindur mua në kokë dhe askujt tjetër. Ata që do të më dëgjojnë, do të mësojnë se unë, me këtë që po bëj, nuk i hyj fare në pjesë mbretit në detyrat dhe angazhimet e tij. Nëse ai më kupton dhe më jep të drejtë, do të thotë se këshilla ime është e drejtë dhe ai më jep atë që më takon. Pra, kjo do të thotë se unë ia arrita qëllimit tim dhe u çlirova nga një brejtjeje ndërgegjeje që më shoqëron prej kohësh.

Mbreti i tha:

- O Bajdaba! Fol si të duash dhe sa të duash. Unë po të dëgjoj me vëmendje. Nxirr gjithçka që ke brenda dhe të mundon dhe unë do të të shpërblej me atë që të takon.

Atëherë Bajdaba i tha:

- Unë kam arritur në përfundimin se njeriun e dallojnë

nga kafshët e tjera katër gjëra, që përbëjnë edhe tërësinë e gjithçkaje që ekziston në këtë botë. Dhe këto katër gjëra janë: Urtësia, ndershmëria, logjika dhe drejtësia. Dija, kultura dhe meditimimi futen në kapitullin e urtësisë; turpi, nderi, mbrojtja dhe dinjiteti bëjnë pjesë tek ndershmëria; mençuria, durimi dhe serioziteti hyjnë te logjika dhe sinqeriteti, respekti, kujdesi dhe sjellja e mirë hyjnë në kapitullin e drejtësisë. Këto janë cilësi të mrekullueshme, të kundërtat e tyre janë gjëra të këqija. Kur këto cilësi mblidhen në një person, atëherë teprimi në mirësi kurrë nuk do të jetë një fatkeqësi dhe ndëshkim. Ai që do të kishte këto veti, nuk do të pendohej edhe nëse nuk do të ndihmohej nga sukcesi, nuk do të mërzitej nëse fati do të vinte dorë mbi pasurinë dhe mbretërinë e tij dhe as do të habitej nga gjërat e papëlqyera që do t'i ndodhnin.

Urtësia dhe mençuria janë thesar që nuk zhduken, sado të përdoren e shpenzohen, janë pasuri që nuk mund të blihen me para, janë kënaqësi që nuk mbarojnë kurrë. Unë, duke qëndruar para mbretit, do të them atë që mendoj dhe këtë e bëj vetëm në emër të respektit që kam për të dhe pozitën e tij.

Betohem për jetën se mbretërit janë ata që meritojnë më tepër të nxiten dhe të ndihmohen, sidomos ata që janë në një fron si i juaji, të cilin nuk e kanë gëzuar më parë mbretër të tjerë. Dijetarët kanë thënë: “Përmbaju heshtjes, sepse në të qëndron shpëtimi dhe siguria. Largohu nga fjalët boshe, sepse rezultati i tyre është zhgënjim dhe keqardhje”. Thuhet se një mbret mblodhi një herë katër dijetarë dhe u kërkoi që secili prej tyre të thoshte diçka që mund të ishte e rëndësishme për brezat pasardhës. Atëherë njëri prej tyre, tha: “Gjëja më e dobishme për njeriun është të dijë vlerën e mendjes së vet”. I dyti, tha: “Gjëja më e mirë për njeriun është që të mos flasë për gjëra që nuk i takojnë”. I treti, tha: “Kënaqësia më e madhe për njeriun është dorëzimi ndaj fatit”. Kurse i katërti, tha: “Zbukurimi më i mirë i dijes është heshtja”. Një herë tjetër u mblodhën mbretërit e Kinës, të Persisë, të Indisë dhe të Romës dhe secili prej tyre vendosi të thotë diçka, që të mbetej dhe të gdhendej në shekuj. Mbreti i Kinës tha: “Unë e kam më të lehtë të kontrolloj atë që nuk e kam thënë, sesa të

përgjigjem për atë që kam thënë”. Mbreti i Indisë tha: “E keqja qëndron në atë që dikush flet gjëra që nuk i vlejné ose, dhe më keq, gjëra që mund ta çojné në rrënim”. Mbreti i Persisë tha: “Unë, nëse flas diçka, atëherë bëhem rob i saj, por, nëse nuk e them, ajo mbetet robi im”. I fundit foli mbreti i Romës, i cili tha: “Kurrë nuk jam penduar për ato që s’kam thënë, por jam penduar shumë për ato që kam thënë.”

Heshtja për mbretërit është më e mirë sesa dërdëllisja, e cila nuk u sjell ndonjë dobi. Gjëja më e mirë që mund ta mbrojë njeriun është gjuha e tij. Por mbreti, Zoti ia shtoftë jetën, kur më foli në atë mënyrë, më hapi rrugë dhe, si të thuash, ishte i pari që filloi të flasë për çështjet që përbëjnë qëllimin e ardhjes sime këtu. Shpresoj që ajo që do t’i them, do t’i sjellë më parë dobi atij se mua. Nëse ajo do t’i sjellë atij dobi, nder e lavdi, atëherë unë e kam kryer detyrimin që më mundon.

Bajdaba heshti për një moment, pastaj, pa ia shqitur sytë mbretit, vazhdoi:

- O mbret! Ti je në lartësinë dhe në vendin që të kanë siguruar baballarët dhe gjyshërit e tu të mëdhenj. Ata e krijuan dhe e ndërtuan atë pa ty. Ata ndërtuan kështjella dhe fortesa, përgatitën vendin për luftëra, udhëhoqën ushtritë. Me një fjalë, u përgatitën për çdo gjë dhe, si pasojë, mbretëritë e tyre jetuan gjatë. Por kjo nuk i pengoi ata asnjëherë të fitonin dhe të linin pas një emër të mirë, të shpërbleheshin me falënderime dhe të ishin bamirës e bujarë si ndaj atyre që u jepnin të drejtë, ashtu dhe ndaj atyre që i kishin kundër. Ecja në rrugë të drejtë dhe mirësjellja nuk ishin pasojë e etjes për lavdi dhe dehje nga madhështia.

Ti, o mbret, që t’u shtoftë emri dhe e mira dhe të buzëqeshtë ylli i lumturisë, ke trashëguar tokat, shtëpitë, pallatet, mallin e gjënë që ishin pasuri e tyre. Pra, ti u ngrite mbi atë që të lanë të tjerët, trashëgove pasuri dhe ushtri, por nuk po i administron dhe shfrytëzon siç duhet. Përkundrazi, ti po shtyp dhe nëpërkëmb njerëzit dhe gjindjen tënde. Sillesh me ta me kryeneçësi dhe kapadaillëk. Me ty janë shtuar fatkeqësitë. Do të ishte në të mirën tënde dhe në nderin tënd të vazhdoje rrugën që kanë ndjekur paraardhësit e tu, të ecje në gjurmët e mbretërve që mbretëruan

para teje. Ti duhej ti ngrije më lart bëmat e tyre dhe të çrrënjosje gjithçka që mund t'i njolloste ata. Kjo është detyra jote, pasi të këqijat që u bëhen njerëzve, rëndojnë mbi ty. Duhet të rishikosh sjelljet e tua ndaj shtetasve të tu. Të nxjerrësh për ta ligje të mira, të cilat të mbeten në kujtesë edhe pas teje. Respektoji dhe kujdesu për ta, që të të kujtojnë për mirë. Kjo do të jetë krenaria jote dhe do t'i sigurojë jetëgjatësinë mbretërisë tënde. Injorant, i mbytur nga fudullëku, është ai që në punët dhe veprat e veta sillet me mendjelehtësi, pa çarë kokën për të ardhmen. I vendosuri dhe i mençuri, përkundrazi, e administron mbretërinë me urtësi dhe zgjuarsia, duke menduar gjithmonë për atë që vjen pas. Pra, shih, o mbret, ç'të thashë dhe mos të të rëndohet, pasi atë që të thashë nuk e bëra për të marrë ndonjë shpërblim prej teje apo për të siguruar ndonjë mirëtrajtim të veçantë. Unë atë e bëra thjesht si një këshillë për ty dhe në shenjë keqardhjeje ndaj teje.

Sapo Bajdaba mbaroi ç'pati për të thënë, duke u dhënë fund kështu këshillave të tij, në gjoksin e mbretit lindi një urrejtje dhe armiqësi e thellë, e cila e bëri t'i jepte një përgjigje përbuzëse, që e zvogëloi shumë figurën e filozofit.

Ai tha:

- Më ke folur me një gjuhë që nuk mendoj se do të kishte guxuar askush nga mbretëria të më fliste dhe më ke parashtruar mendime të tilla, që njeri tjetër nuk do të guxonte të m'i shprehte. Si ka mundësi që ti, një mjeran i gjerë dhe i pafuqishëm, more kaq guxim sa të më thuash gjëra të tilla dhe të kalosh çdo cak me gjuhën tënde? Unë nuk gjej asgjë që mund të vlejë për të edukuar të tjerët, veçse duke të ndëshkuar ty në mënyrën më të ashpër. Le të shërbejë kjo si mësim dhe paralajmërim për të gjithë ata që do të përpiqen, si puna jote, t'u imponojnë mendimet e tyre mbretërve, kur këta u bëjnë vend në audiencat e veta.

Pastaj mbreti urdhëroi të torturohej dhe të vritej filozofi. Por, ndërsa rojet e tij zbatonin urdhrin dhe po e nxirrnin zvarrë nga salla, mbreti u mendua dhe një herë mbi vendimin që mori dhe vendosi t'ia ulë dënimin. Urdhëroi që vetëm të prangosej dhe të burgosej. Ndërkohë, ai dha urdhër, gjithashtu, të ndiqeshin dhe të arrestoheshin të gjithë pasuesit dhe nxënësit që mblidheshin

rreth tij. Kështu të gjithë miqtë e filozofit Bajdaba u detyruan të largohen nga vendi, duke u fshehur nëpër toka dhe ishuj të largët.

Bajdaba mbeti në burg për një kohë të gjatë. Mbreti nuk u kujtua dhe as pyeti ndonjëherë për të. Asnjë nuk kish guxim të t'ia kujtonte, derisa një natë nuk po vinte gjumë në sy, duke u torturuar për orë të tëra. Vështrimi i tij u ngul në hapësirë dhe filloi të mendohej për rrotullimin e yjeve dhe lëvizjen e planetëve. U thellua kaq shumë në këto fenomene, sa mendoi se duhej të mësonte patjetër diçka mbi këtë çudi. Por kë të pyeste? Atëherë iu kujtua Bajdaba. Risolli dhe njëherë nëpër mend gjithçka që filozofi i kish thënë dhe, i turpëruar me veten e tij, tha: - U solla keq me këtë filozof. Ia mohova të drejtën dhe këtu më çoi gjaknxehtësia. Të parët kanë thënë: “Katër gjëra nuk duhet t'i kenë mbretërit: Zemërimin, i cili është nga gjërat më të denja për t'u neveritur; koprracinë, e cila nuk mund t'i falet dorës së mbretit; gënjeshtrenë, me të cilën duhet të jetë i papajtueshëm dhe dhunën gjatë bisedimit”. Më erdhi një person dhe më dha disa këshilla, duke mos e kaluar për asnjë moment masën. Unë e trajtova dhe e shpërbleva në një mënyrë që nuk e meritonte aspak. Jo vetëm që nuk duhej të isha sjellë në atë mënyrë me të, por duhej t'i kisha dëgjuar fjalët e tij dhe t'i kisha parasysht në veprimtarinë time.”

Pastaj dërgoi njerëz t'ia sillnin Bajdabanë. Dhe kur filozofi u ndodh para tij, urdhëroi ta lironin nga prangat, duke i thënë:

- O Bajdaba! A nuk ishe ti që kërkove të zvogëlosh fuqinë dhe madhësinë time, duke i quajtur pa vend veprimet dhe sjelljet e mia?

- O mbret i ndritshëm e mëshirues, i sinqertë e miqësor! Unë vetëm sa të paralajmërova, duke të thënë se ç'është e mirë për ty dhe për qytetarët e tu, si dhe për jetëgjatësinë e mbretërisë tënde. Këshilla ime nuk është vetëm për ty, por për të gjithë mbretërit e ngjashëm me madhësinë tënde.

Atëherë mbreti e urdhëroi të ulej, i hodhi sipër rrobën e vet dhe i kërkoi t'i përsëriste edhe njëherë të gjitha ato që Bajdaba i pati thënë pa u hequr as dhe një presje. Filozofi filloi të përsëriste

dhe një herë këshillat që i pati dhënë mbretit, ndërsa mbreti e dëgjonte me vëmendje të madhe. Sa herë që ndonjë gjë i tërhiqte vëmendjen, mbreti diçka shkarraviste në tokë me një shkop që e mbante në dorë. Kur filozofi e mbaroi fjalën, ai ngriti sytë nga ai dhe i tha:

- Ke shumë të drejtë, o njeri i mençur dhe i nderuar. Mua më pëlqeu shumë fjala dhe dashamirësia jote ndaj personit tim. Unë do t'i studioj të gjitha sa më the dhe do të përpiqem të veproj sipas këshillave të tua. Që sot e tutje të kam caktuar të drejtosh, në emrin tim, të gjitha takimet dhe bisedat e kësaj natyre, në të gjitha anët e mbretërisë.

Bajdaba u mundua ta kundërshtonte, duke thënë se nuk ishte i zoti për këtë detyrë që i caktoi mbreti dhe se ketë punë nuk mund ta bënte askush përveç vetë lartmadhërisë së tij.

Mbreti e përjashtoi Bajdaban nga kjo detyrë dhe ai u largua. Por, sapo ai u largua, mbreti mendoi se kishte vepruar gabim, prandaj dërgoi dhe e thirri përsëri dhe i tha:

- Unë mendova të të çliroj nga barra që desha të të ngarkoj, por bëra gabim. Unë kam mendimin se askush përveç teje nuk mund ta kryejë më mirë këtë detyrë. Prandaj mos më kundërshto!

Kështu, Bajdaba u detyrua të pranonte. Mbretërit e asaj kohe e kishin zakon që, kur emëronin ndonjë ministër të ri, i vinin mbi kokë një kurorë dhe e shëtisnin nëpër krahinat e ndryshme të vendit për ta njohur popullin. Kështu u veprua edhe me Bajdabanë: Kaluar mbi kalë e shëtitën qytet më qytet. Pasi u kthye, ai iu vu punës në këshillin e drejtësisë dhe të urtësisë, duke veçuar njeriun e ulët dhe të poshtër nga i ndershmi, duke baraspeshuar të fortin me të dobëtin e duke luftuar padrejtësitë. Ai vuri ligje të drejta dhe u dallua për bujari. Dijetari u lidh sërish me nxënësit dhe dishepujt e tij, që erdhën e u grumbulluan rreth tij nga të gjitha anët, të gëzuar që mbreti i ktheu mjeshtrit të tyre famën dhe lavdinë. Populli falënderonte Zotin e madhërisëm për suksesin e Bajdabasë, në përpjekjet për të vënë Debshalimin në rrugë të mbarë. Këtë ditë ata e kremtuan si festë dhe kështu, vit pas viti, duke e kthyer në një festë kombëtare që kremtohet sot e kësaj dite në vendin e indianëve.

Pasi Bajdaba u çlirua nga mendimi për të larguar mbretin Debshalim nga sjelljet e këqija, iu kushtua studimit dhe krijimit të librave mbi politikën. Ai u thellua shumë në këtë fushë, shkroi shumë libra, ku jepeshin deri në hollësi virtytet dhe dredhitë. Mbreti, nga ana e vet, vazhdoi në rrugën që e këshilloi Bajdaba, duke u shquar për drejtësi dhe mirësi ndaj qytetarëve të vet. Në këtë mënyrë, punët e mbretërisë u vunë në rrugë të mbarë dhe gjindja u kënaq shumë me këto ndryshime.

Një ditë, filozofi Bajdaba mblodhi nxënësit e tij, me të cilët mbante lidhje të ngushta, dhe u bëri një premtim të bukur:

- Nuk dyshoj, - tha ai - se kur vendosa të shkoj te mbreti, ju me siguri keni thënë: “Bajdaba ka luajtur mendsh, derisa guxon të hyjë te ky mbret tiran”. Tani ju jeni dëshmitarë të drejtësisë së vendimit që mora. Unë nuk e ndërmora atë hap nga budallallëku. Unë kam pas dëgjuar nga njerëz të zgjuar dhe dijetarë para meje të thonë: “Mbretërit shpërthejnë dhe veprojnë siç vepron pija e fortë”. Ata nuk shpëtojnë nga kjo e keqe, veçse nëpërmjet kulturës së njerëzve të urtë dhe të mençur, nëpërmjet këshillave që u japin dijetarët. Është detyrë e mbretërve, që të dëgjojnë këshillat dhe parashikimet e njerëzve të ditur. Kurse detyra e dijetarëve është t’i masin mbretërit në bazë të asaj që nxjerrin nga goja nëpërmjet gjuhës së tyre, t’i mësojnë dhe t’i edukojnë ata duke u dhënë shembuj dhe prova të mjaftueshme dhe bindëse. Dijetarët duhet të punojnë për largimin e tyre nga gjendja ku ndodhen dhe rruga ku kanë hyrë, si pasojë e moszbatimit prej tyre të normave të drejtësisë. Këtë thënie të dijetarëve unë e konsiderova si detyrë dhe detyrim ndaj vetes sime, por ajo është një detyrë për të gjithë njerëzit e ditur karshi mbretërve të tyre, për t’i zgjuar ata nga gjumi dhe letargjia, njëlloj si mjeku që ka për detyrë të mbrojë trupat e shëndoshë apo t’i kthejë ata në gjendjen e mëparshme kur sëmuren. Nuk doja që, kur të vdes, të mbetej thënia: “Në kohën e Debshalimit tiran jetonte një filozof me emrin Bajdaba, i cili nuk mundi ta kthente mbretin nga rruga ku kish hyrë, se, nga frika, nuk mundi t’i thotë asnjë fjalë mbretit”. Ndonjëri prej jush mund të thotë se largimi nga mbretëria do të ishte rruga më e mirë për mua. Por largimi nga atdheu është i

rëndë. Prandaj mendova se më mirë për mua ishte të shkoja dhe t'ia thosha mbretit ato që më mundonin. E ndava mendjen: Ose do të fitoja, ose do të humbja jetën. Por në fund, arrita atë që dëshirova dhe ju tashmë jeni dëshmitarë. Një fjalë e urtë thotë: “Asnjë nuk ka arritur ndonjë pozitë të lartë, përveçse nëpërmjet tre gjërave: Me punë dhe përpjekje, me para dhe ryshfet ose me anën e intrigave dhe të veprimeve të ulëta”. Unë them se ai që nuk mposht frikën e tij, nuk mund të realizojë dëshirat dhe aspiratat e veta. Mbreti Debshalim më ka ngarkuar të shkruaj një libër, ku të përshkruaj rrugët drejt mençurisë dhe dijes. Kush të dojë nga ju, le të për-gatisë diçka për ndonjë fushë që dëshiron dhe le të ma paraqesë mua për ta vlerësuar dhe peshuar, deri ku shkon dija dhe mençuria e tij.

Ata i thanë:

- I nderuar dijetar mendjendritur! Betohe mi për atë që të ka dhuruar këto gjëra nga mençuria, hirësia, dija dhe kultura, asnjërit prej nesh nuk i kanë shkuar nëpër mend këto shkaqe që të shtynë të bësh atë veprim, që shumë prej nesh e quajmë të marrë. Ky veprim ta shtoi akoma më shumë nderin dhe lavdinë. Ti je i pari dhe i preferuari ynë. Me ty është i lidhur nderi ynë dhe në dorën tënde ndodhet rilindja jonë. Ne do të përpiqemi të përmbushim dëshirën dhe kërkesën tënde.

Mbreti, nga ana e vet, vazhdonte të sillej mirë, ndërsa Bajdaba adminis-tronte punët e shtetit. Kur mbretëria u forcua dhe përfunduan ar-miqësitë, mbreti Debshalim e ktheu vështrimin nga librat që kishin shkruar e lënë filozofët e Indisë për gjyshërit dhe ba-ballarët e tij. Kjo e frymëzoi të për-gatisë edhe ai një libër të hollësishëm, që t'i përshtatej pozitës së tij dhe ku të përshkruheshin ditët e pushtetit të tij, njëlloj siç përmendeshin gjy-shërit dhe baballarët e tij. Kur e peshoi mirë dhe iu mbush mendja për këtë, u kujtua se nuk kishte njeri më të mirë dhe më të zotin për këtë punë se Bajdaba. Prandaj e thirri dhe, në një takim vetëm për vetëm, i tha:

- Ti je dijetar dhe filozof i Indisë. Unë i hodha një vështrim bibliotekës së dijes që kanë pasur mbretërit para meje dhe vura re se të gjithë ata, pa përjashtim, kishin bërë libra, që përjetësonin

jetën dhe veprën e tyre dhe tregonin jo vetëm për kulturën e tyre, por edhe të qytetarëve të mbretërive të tyre. Aty kishte libra që mbretërit ua kushtonin vetes së tyre, me qëllim që të jepnin në to një ide apo mendim të vyer. Kishte edhe libra të bërë nga ministrat e tyre. Unë kam frikë se do ta pësoj si ata mbretër që ikën dhe u harruan, pasi nuk lanë gjë pas. Nuk dua që në bibliotekë të mos ketë ndonjë libër që të më kujtojë mua, njëlloj siç kujtohen paraardhësit e mi. Prandaj do të dëshiroja shumë të bëje një libër të madh e të vyer, ku të derdhësh tërë talentin tënd. Në plan të parë të trajtojë probleme të përgjithshme dhe mënyrën e zgjidhjes së tyre. Në brendësi të trajtojë moralin dhe sjelljen e mbretërve. Ndërsa qytetarëve t'ua mësojë sesi duhet t'i nënshtrohen mbretit dhe t'i shërbejnë atij. Në këtë mënyrë do të sqaroheshin shumë gjëra dhe si unë dhe qytetarët do të arrinim të shmangnim shumë mendime dhe veprime që i shkaktojnë vuajtje dhe vështirësi mbretërisë. Dua që ky libër, edhe pas vdekjes sime, të mbetet si kujtim i personit tim në shekuj.

Me të dëgjuar këto fjalë, Bajdaba ra në gjunjë para tij, pastaj ngriti kokën dhe i tha:

- O mbret i madhërisëm, që t'ua lartësoftë ylli, t'ua largoftë dhe mos të prektë gjë e keqe kurrë! O mbret, që t'ua shtofshin ditët e jetës! Unë e kuptoj se ajo që të ka shtyrë të ndërmarrësh një hap të tillë është madhështia jote e mrekullueshme, është mendja jote e ndritur dhe largpamëse. Ato të kanë vënë në lëvizje për të realizuar vepra të mëdha, e kanë ngritur shpirtin tënd lart dhe prestigjin tënd e kanë vënë në shkallën më të sipërme të ndershmërisë. Synimet e tua shkojnë larg, shumë larg. Zoti ia shtoftë lumturinë dhe mirësinë mbretit dhe e ndihmoftë në realizimin e asaj që ka vendosur të bëjë. Zoti më ndihmoftë dhe mua të kryej dhe të plotësoj dëshirat e tua. Le të urdhërojë mbreti ç'të dojë në lidhje me këtë çështje. Unë do të jem i durueshëm në përmbushjen e qëllimit të tij dhe do të përpiqem me të gjitha forcat për të dhënë në të mendimet e mia.

- O Bajdaba! – tha mbreti. - E shoh se vazhdon të kesh mendim të mirë dhe t'ua nënshtrohesh mbretërve në çështjet e tyre. Unë këtë e kam provuar tashmë, prandaj të zgjodha të

shkruash këtë libër, ku të shprehësh mendimet e tua për çështjet e mbretërimit. Bëj të pamundurën për të realizuar qëllimin. Le të përshkohet libri nga satira, argëtimi, serioziteti, mençuria dhe filozofia.

Bajdaba iu përkul me temena dhe iu gjunjëzua. Pastaj i tha:

- Po i them po, urdhrit të mbretit, që Zoti ia shtoftë jetën, por kërkuj prej tij një afat.

- Sa kohë do?

- Një vit.

Mbreti jo vetëm e pranoi, por i caktoi Bajdabasë edhe një rrogë vjetore, që, sipas tij, do ta ndihmonte atë të hartonte librin.

Ndërkohë Bajdaba filloi të mendonte për subjektet që do të trajtonte në këtë libër, për formën e paraqitjes së tij dhe sesi do ta fillonte etj. Ai mblodhi për-sëri nxënësit e tij dhe u tha:

- Mbreti më ka ngarkuar me një detyrë që është në nderin dhe krenarinë time, por edhe në nderin dhe krenarinë tuaj e të vendit tuaj. Unë ju mblodha këtu pikërisht për këtë gjë.

Pastaj u foli atyre për detyrën që i kish caktuar mbreti në lidhje me harti-min e librit dhe për qëllimin që do të shërbente ai.

- Unë, u tha ai, dua të më jepni mendimet tuaja në lidhje me këtë libër.

Por asnjëri prej tyre nuk i dha ndonjë mendim. Kur Bajdaba e pa se nuk mori ndonjë gjë, filloi të rrëmonte në mençurinë dhe dijenitë e veta, i bindur se i duhej të mendohej mirë dhe të vriste trurin, ndërkohë nxënësve të tij u tha:

- Unë e di se anijen në det e bëjnë të ecë marinarët. Por ai që e drejton atë në gjerësitë e pafundme të detit dhe merr përsipër nxjerrjen a saj në breg, është kapiteni. Kur anija mbushet me shumë pasagjerë dhe marinarët e saj shtohen, ajo rrezikohet të mbytet.

Në këtë mënyrë Bajdaba mbeti i vetëm në hartimin e librit dhe të kapituajve të tij, derisa i përpiloi ata. Vetëm njëri prej nxënësve të tij të besuar i qëndroi pranë. Pasi bëri gati letrat që i

duheshin për të shkruar në indishte dhe ushqimin e nevojshëm për kohën që do të punonin, ai bashkë me nxënësin e tij, u veçua dhe u mbyll në një vend, ku filluan të shkruajnë dhe të rendisin kapitujt e librit.

Bajdaba dhe nxënësi i tij e rrahën gjerë e gjatë mendimin sesi të plotësonin kërkesën e mbretit. Në fund, ata arritën në përfundimin që fjalët dhe dialogët të viheshin në gojën e kafshëve. Kështu, kafsha në të bëhet objekt argëtimi, ndërsa ajo që thotë e flet mbetet thesar i mençurisë dhe mjet edukimi e kulture. Njerëzit e zgjuar e dijetarë duhej të dëgjonin dhe të merrnin prej tyre mençurinë, duke lënë mënjanë qenien e tyre kafshë si dhe anën argëtuese, pasi ata e dinë se dhënia e mësimave është qëllimi i çdo libri. Ndërsa injorantët duhej të merrnin gjërat sipërfaqësore nga dialogët e kafshëve, pa dyshuar në to. Ata duhej ta konsideronin këtë si argëtim, pa u futur dhe kuptuar kuptimet e mençura të bisedave të tyre. Ai përfshiu në të edhe ato gjëra për të cilat njeriu ka nevojë në sjelljet e veta, si marrëdhëniet me të afërmit dhe me njerëzit e tjerë, marrëdhëniet me fenë dhe problemet e kësaj bote dhe të jetës së përtejme, marrëdhëniet e qytetarëve me sundimtarët dhe qeveritarët e tyre, sidomos problemet që kanë të bëjnë me nënshtrimin e qytetarëve ndaj mbretërve të tyre, ndërsa mbretërve u rekomandonte të largohen nga ato sjellje dhe veprime që dëmtojnë mbretërimin e tyre.

Bajdaba diktonte, ndërsa i besuari i tij shkruante. Ai e urdhëroi nxënësin e tij që të mos deformonte asgjë nga ato që i diktonte, pasi kishte mendimin se mençuria mbaron nëse transmetuesit e saj shtojnë në të nga vetja e tyre ose nuk i kuptojnë domethëniet e tyre. Pastaj filozofi i rikthehej përsëri asaj që kishte shkruar, derisa libri mori formën përfundimtare. Ndahej në 14 kapituj, ku çdo kapitull ishte si një libër më vete. Në çdo kapitull ngrihej një çështje dhe po aty jepej përgjigja e duhur. Kjo, me qëllim që gjithkush që do ta lexonte librin, të nxirrte mësim prej tij, sidomos për zgjidhjen e problemeve dhe trilleve me të cilat do të përplasej gjatë jetës. Midis këtyre kapitujve ishte edhe kapitulli “Kalila dhe Dimna”, ku përshkruante sesi duhet të jetë shoku dhe si duhet të karakterizohen dy shokë, duke e vënë theksin në atë

se si mund të prishet miqësia dhe shoqëria midis tyre me anën e shpifjeve dhe të djallëzive.

Kur u mbush afati mbreti dërgoi një kasnec tek Bajdaba për ta pyetur se çfarë kishte bërë, nëse e kishte plotësuar angazhimin që kish marrë apo jo, Bajdaba iu përgjigj:

- Unë e mbajta fjalën që i dhashë mbretit. Nëse mbreti dëshiron, le të mbledhë gjindjen e mbretërisë dhe le të më thërrasë ta lexoj librin.

Kur i dërguari i ktheu mbretit përgjigjen e Bajdabasë, ky u gëzua shumë. Ai i premtoi filozofit një datë në të cilën do të mblidhte gjindjen e mbretërisë. Pastaj dërgoi kasnecët në të gjitha anët e Indisë, duke i bërë thirrje popullit që, kush të donte, të vinte dhe të dëgjonte leximin e librit.

Kur dita erdhi, mbreti Debshalim dha urdhër që t'i përgatisnin Bajdabasë një fron si ai i veti, ndërkohë që për të bijtë dhe për parinë porositi karrige. Pastaj i dërgoi fjalë Bajdabasë të vinte dhe ta lexonte librin. Sapo i erdhi i dërguari i mbretit me lajmin, Bajdaba u ngrit dhe u vesh me rrobat që kishte për raste të tilla. Hodhi përsipër pelerinën e zezë, kurse librin ia la nxënësit të tij ta mbante. Kur filozofi hyri tek mbreti, të gjithë njerëzit u ngritën në këmbë. Edhe vetë mbreti u ngrit në shenjë falënderimi. Bajdaba iu afrua mbretit, u gjunjëzua para tij dhe nuk e ngriti kokën derisa mbreti i tha:

- Ngrije kokën, Bajdaba. Kjo është një ditë gëzimi dhe hareje për mua dhe për të gjithë të tjerët. Ulu dhe m'i trego të gjitha ato që ke shkruar dhe vështirësitë që ke hasur për të përmbushur dëshirën time.

Pastaj i dha urdhër të ulej. Pasi u ul, e pyeti për çdo kapitull dhe ku synonte secili prej tyre. Bajdaba i foli me hollësi, duke ia përshkruar kapitujt ashtu siç desh mbreti, gjë që, aq sa e gëzoi, aq edhe e habiti mbretin. Pas kësaj, mbreti i tha:

- O Bajdaba! Sikur ke qenë brenda shpirtit tim. Ke bërë pikërisht atë që unë doja të bëje. Kërko ç'të duash dhe do ta kesh.

Bajdaba i uroi lumturi dhe jetë të gjatë, pastaj i tha:

- Mbret i nderuar! Zoti të shtoftë jetën! Unë nuk kam nevojë

për para. Dhe rrobat e trupit nuk kam nevojë t'i kem me shkëlqim, por nuk do të rri pa e shprehur dëshirën time.

- Cila është ajo? – e pyeti mbreti dhe vazhdoi: - Ajo që do të kërkosh është urdhër dhe do të plotësohet.

Atëherë Bajdaba iu përgjigj:

- Le të urdhërojë mbreti, që libri im të shkruhet në atë formë dhe në atë mënyrë, me të cilën janë shkruar librat e baballarëve dhe të gjyshërve të vet dhe që ky libër, në qoftë se mbretit i pëlqen, të ruhet. E them këtë, pasi kam frikë se ky libër do të dalë nga vendi i indianëve dhe do të bie në dorë të persëve, natyrisht, nëse ata do të mësojnë për ekzistencën e tij. Le të urdhërojë mbreti, që ai të mos dalë nga biblioteka e mbretërisë së tij.

Mbreti Debshalim e pranoi menjëherë kërkesën e filozofit dhe dha urdhër të veprimeve ashtu siç kishte kërkuar ai. Ndërkohë, thirri e mblodhi të gjithë nxënësit e filozofit, të cilët i shpërbleu me dhurata të çmueshme.

Kur mbreti Kisra Anu Sharavan, i cili ishte i pasionuar pas librave, shkencës dhe kulturës mësoi për ekzistencën e këtij libri, nuk po gjente dot vend nga dëshira për ta zotëruar atë. Ai nuk u qetësua derisa dërgoi në Indi mjekun Barzavi, i cili, me sjelljen e tij të butë dhe të mirë, arriti ta nxjerrë atë nga India dhe e depozitoi në bibliotekën e Persisë.

Barzavi në Indi

Gjëja më e mirë me të cilën i nderoi dhe i pajisi Zoti i madh robërit e tij është mendja, që përbën bazën dhe shtyllën mbështetëse të çdo gjëje. Pa të nuk ka njeri në botë që të mund të rregullojë mënyrën e vet të jetesës dhe as të përfitojë gjëra të dobishme dhe të largojë të padobishmet. Edhe ai që kërkon të sigurojë jetën e përtejme me punë e përpjekje, nuk mund të arrijë asgjë, nëse nuk vihet në veprim mendja e tij. Mendja është burimi i çdo të mire dhe çelësi i çdo lumturie; asnjëri nuk mund të bëjë pa të. Ajo është një realizim i arritur dhe kalitur nëpërmjet sprovave, mësimit dhe kulturës dhe përbën një thesar të fshehur tek njeriu, si zjarri tek qymyri, i cili nuk duket dhe nuk jep dritë përveçse kur njerëzit i fryjnë dhe e nxisin atë. Kur kjo ndodh, atëherë zjarri ndizet dhe fillon të ndriçojë e të ngrohë. Kështu edhe puna e mendjes. Ajo qëndron thellë e fshehur tek njeriu dhe nuk shfaqet, veçse kur e nxjerr në pah kultura dhe dituria dhe kur stërvitet nëpërmjet sprovave dhe përvojave të shumta njerëzore.

Zoti e kishte pajisur mbretin Anu Sharavan me një mendje të ndritur. Ai ishte armatosur me dije të thella dhe kishte njohje të gjerë për sendet dhe fenomenet. Veprimet e tij ishin gjithnjë të peshuara mirë dhe përfundonin me sukses. Ai ishte gjithnjë kërkues dhe gjithnjë arrinte të zbulonte atë që ishte më e dobishme; njihte mirë llojet e ndryshme të shkencave dhe në filozofi nuk kishte mbret që t'ia kalonte. Etja dhe kërkesa e tij për dije e bënë atë të zbulonte ekzistencën e një libri në Indi, që ishte burimi dhe zanafilla e çdo njohjeje dhe dijeje, kulmi i

shkencës dhe i mençurisë, çelësi për të fituar jetën e përtejme dhe të gjithçkaje që gjendej në të, si dhe i shpëtimit nga tmerret e saj. Prandaj mbreti urdhëroi ministrin e tij, Buzur Xhamihra, të kërkonte dhe t'i gjente një burrë të zgjuar nga njerëzit e mbretërisë së tij, që të njihte mirë gjuhën indiane, me një fjalë të fliste lirshëm në të dyja gjuhët, të ishte i dhënë pas dijes dhe shkencës, të shquhej për sjellje të kulturuar dhe që të ishte i dhënë pas leximit të librave.

Ministri i solli një njeri të tillë, i cili quhej Barzav.

Kur Barzavi u paraqit te mbreti, u përkul dhe ra në gjunjë. Mbreti i tha:

- O Barzav! Unë të kam zgjedhur ty, pasi dëgjova për meritat, njohuritë dhe mendjen tënde. Dëgjova për kujdesin që tregon për të grumbulluar dhe fituar dijen kudo që ajo të ndodhet. Kam dëgjuar se në Indi ndodhet një libër, që ruhet në bibliotekën e mbretit të tyre. Dhe vazhdoi t'i flasë rreth këtij libri tashmë të famshëm. Në fund i tha:

- Përgatitu, se do të të dërgoj në Indi. Përdor mençurinë, zgjuarsinë dhe kulturën tënde të gjerë, vraje trurin sesi mund ta nxjerrësh këtë libër nga biblioteka e Indisë. Do të përfitosh vetë prej tij, por do të përfitojmë edhe ne. Jo vetëm kaq, por gjej dhe mblidh sa më tepër libra nga të Indisë, që ne nuk i kemi në bibliotekat tona dhe silli me vete. Merr para sa të të duhen dhe nxito. Asnjëherë mos u tut në rrugën e dijes edhe nëse kjo do të kërkonte shumë sakrifica dhe shpenzime. Gjithçka që kam në bibliotekat e mia e vë në dispozicionin tënd dhe të dijes.

Pastaj mblodhi parashikuesit e fatit dhe i urdhëroi të përcaktonin datën dhe orën e përshtatshme për nisjen e tij në Indi. I dha me vete 20 qese me para dhe në çdo qese kishte 10 mijë dinarë.

Kur Barzavi arriti në Indi, filloi të shkojë vara-vingo para dyerve të mbretit, duke u përzier me grupet e njerëzve, për të dëgjuar dhe për të mësuar se me kë shoqërohej mbreti, kush ishin njerëzit më të nderuar dhe më të fisëm të vendit, cilët ishin dijetarët dhe filozofët e tij etj. Pastaj, filloi t'u bëjë atyre vizita nëpër shtëpitë e tyre, t'i përshëndesë e t'i nderojë, duke u thënë

se ishte një i huaj që ka ardhur në vendin e tyre në kërkim të dijes dhe të kulturës dhe se kishte nevojë për ndihmën e tyre në përmbushjen e dëshirave të veta.

Vazhdoi kështu për një kohë të gjatë, duke marrë dije dhe kulturë nga dijetarët e Indisë, pavarësisht se shumë gjëra nuk ishin të panjohura për të. Por ai hiqej sikur nuk i dinte, me qëllim që të fshihte kështu synimet e veta për të cilat kishte shkuar. Arriti të bënte shumë miq nga paria e vendit, dijetarët dhe filozofët si dhe nga njerëzit e thjeshtë të të gjitha shtresave dhe profesioneve. Por midis gjithë atyre të njohurve zgjodhi vetëm njërin për t'i treguar të fshehtën e tij dhe për t'u këshilluar me të. Ky ishte një person i mençur, i pajisur me dije dhe kulturë të gjerë, që e trajtonte si vëlla. Për çdo gjë që kishte, i drejtohej atij dhe këshillohej me të, por megjithatë, ia kishte fshehur qëllimin për të cilin kishte ardhur në Indi. Këtë e bëri derisa u bind për gatishmërinë e tij për ta ndihmuar në realizimin e synimeve të veta dhe sidomos për të provuar sesa ai ishte në gjendje për të mbajtur një të fshehtë të tillë. Një ditë prej ditësh, teksa rrinin të dy, Barzavi i tha:

- O vëlla! Nuk dua të ta mbaj më të fshehtë qëllimin për të cilin jam këtu. Mëso se kam ardhur për një punë shumë të rëndësishme dhe aspak për atë që të kam thënë deri tani. I mençuri e kupton nga pamja se ç'bluan një njeri tjetër në kokë dhe ç'mban mbyllur në zemrën e tij.

Indiani i tha:

- Unë, megjithëse nuk të kam pyetur dhe as të kam thënë gjë, e kam kuptuar se ti hiqesh e sillesh jo ai që je në të vërtetë. Ti diçka fsheh, ke një qëllim, të cilin kërkon ta realizosh. Por unë, nga dëshira për të ruajtur miqësinë me ty, nuk kam dashur të të pyes dhe ngacmoj. Unë po të them se ti ke ardhur për të zbuluar thesaret tona të çmueshme dhe për t'i marrë ato me vete e për t'ua dërguar mbretërve të tu. Pra, ti ke ardhur për një punë të keqe dhe mashtroese. Por mua, duke parë durimin dhe këmbënguljen tënde për të arritur plotësimin e synimeve të tua, si dhe kujdesin që ke treguar për të mos lejuar që të të shpëtojë ndonjë fjalë e pavend në lidhje me të fshehtën që ruan në kokë,

pavarësisht nga koha e gjatë që ke qëndruar këtu, m'u shtua më tepër dëshira për të ruajtur miqësinë me ty. Unë nuk kam njohur deri më sot një njeri që të shquhet për një mendje femër si e jotja, as më të durueshëm në përpjekjet për të fituar dije dhe as më të kujdesshëm për të fshehur sekretin e tij. Sidomos po të kemi parasysh se ndodhesh në një vend të huaj, në një mbretëri tjetër, ku nuk njihje askënd.

Njeriu dallohet për tetë cilësi: E para është mirësia, e dyta është njohja e vetvetes, e treta është bindja ndaj mbretërve dhe përpjekja për t'i kënaqur ata, e katërta është njohja e rëndësisë së të fshehtës që mban dhe përzgjedhja e njeriut, të cilit do t'ia tregojë atë në momentin dhe kohën e duhur, së pesti është ruajtja e sekretit të vet dhe e sekretit të të tjerëve, së gjashti është kultura dhe sjellja me mirësi me ata që qëndrojnë jashtë pallatit të mbretit, së shtati, të jetë në gjendje të kafshojë gjuhën e vet - të mos flasë përveçse kur është i sigurt se e dëgjojnë, së teti, nëse ndodhet në ndonjë kuvend, të mos flasë veçse kur e pyesin. Ai njeri, tek i cili mblidhen të gjitha këto cilësi, do të gjejë gjithnjë vetëm mirë dhe dobi për veten e vet. Të gjitha këto cilësi unë i kam parë tek ti. Zoti të ruajt, të dhëntë guxim dhe ndihmë për realizimin e detyrës për të cilën ke ardhur. Miqësia jote ndaj meje, pavarësisht se synon të marrësh thesarin dhe krenarinë time, të bën ty të denjë të mëshirohesh dhe të ndihmohesh në përmbushjen e qëllimit tënd.

Atëherë Barzavi i tha:

- Unë kam përgatitur shumë fjalë për të të thënë, kam gërmuar në lloj-lloj fushash e degësh, kam gjurmuar rrugë e shtigje, por, kur më the këto fjalë në lidhje me ardhjen time këtu dhe për atë që më mundon, kur më parashtrove miqësinë dhe dashurinë tënde, u lehtësova shumë dhe dëshira për të vazhduar bisedat me ty m'u shtua më tepër. Këtu mësova sa e madhe është detyra ime dhe sa e vogël është fjala ime. Ndihma jote për mua është një tregues i respektit dhe i besnikërisë tënde ndaj meje. Sekretin që i tregohet një mendjeje të shëndoshë dhe të zgjuar është njësoj sikur këtë ta mbyllësh në një kështjellë apo në një kasafortë, duke plotësuar kështu edhe shpresën e zotëruesit të tij.

Indiani iu përgjigj:

- S'ka gjë më të çmuar se dashuria dhe miqësia. Ai që në miqësi është i singertë, ai është i denjë të futet në shpirtin e tjetrit, i cili, nga ana e tij, nuk do të kursejë asgjë për të dhe as do t'i fshehë gjë. Mbajtja e sekretit është kulmi i edukatës dhe i kulturës. Nëse një sekret i thuhet një besniku, që nuk flet dhe di ta mbajë atë, atëherë ai sekret nuk mund të humbasë, pavarësisht se besniku nuk do të flasë rreth tij dhe do ta mbajë të fshehur. Nuk mund të mbetet sekret midis dy vetave një gjë, rreth së cilës ata flasin dhe diskutojnë. Nëse ndodh që dy veta të flasin rreth një sekreti, me siguri atë do ta mësojë edhe një i tretë. Dhe kur sekreti kalon nga dy veta tek një i tretë, ai ka marrë dhenë dhe i zoti i tij nuk do të jetë më në gjendje ta kontrollojë, njëlloj si retë e përhapura nëpër qiell.

Miqësia dhe dashuria jote mua më gëzon së tepërmi dhe nuk mund t'i zëvendësoj me asgjë. Ajo që ti kërkon është një sekret që nuk mund të mbulohet dhe të mbahet i fshehur. Patjetër që ai do të dalë dhe do të përhapet, aq sa të bëhet objekt i bisedave të njerëzve. Nëse ky sekret do të dilte, mua do më priste vdekja e sigurt. Në këtë rast, nuk do të më bënin dobi as paratë, qofshin ato shuma të mëdha. Mbreti ynë është shumë i rreptë. Ai të dënon për fajin më të vogël, pale pastaj për ndonjë faj të madh. Por dashuria dhe miqësia që kam për ty më bëjnë të ndjej mëshirë dhe më shtojnë të të ndihmoj, kështu që ndëshkimi i mbretit nuk më frikëson dhe s'ka asnjë vlerë.

Barzavi i tha:

- Dijetarët e kanë lavdëruar mikun kur ky e ka mbajtur të fshehur sekretin e mikut të tij dhe e ka ndihmuar atë në arritjen e fitores. Qëllimin për të cilin kam ardhur këtu, një njeriu si ti e kam ruajtur t'ia tregoj. Unë jam i bindur në ndershmërinë, bujarinë, për dijet dhe mençurinë tënde. Unë e kam kuptuar se ti nuk ke frikë nga ajo që unë do të të them. Ajo, nga e cila ke frikë ti, janë njerëzit e vendit tënd, është mbreti yt nëse do të të kallëzojnë tek ai. Unë shpresoj se nuk do të dalë asgjë nga kjo e fshehtë, sepse unë do të largohem, ndërsa ti do të mbetesh këtu. Kështu që nuk do ketë të tretë mes nesh për të nxjerrë sekretin.

Kështu ranë dakord dhe u morën vesh të dy. Indiani kishte në dorë bibliotekën e mbretit dhe çelësat e saj. Ai iu përgjigj Barzavit në lidhje me librin që kërkonte dhe për shumë libra të tjerë me vlerë. Barzavi iu përvesh punës për përkthimin e tyre nga gjuha indiane në atë perse, si dhe për dhënien e shpjegimeve përkatëse. U lodh shumë, pasi punonte natë e ditë, plus që e hante frika se mos mbreti i Indisë kërkonte ndonjë libër nga ato që në momentin e punës nuk ndodheshin në bibliotekë. Pasi i dha fund kopjimit të librave që kërkonte, Barzavi i shkroi mbretit të tij Anu Sharavan, ku e vinte në dijeni për punën e bërë. Mbreti, me të marrë lajmin, u gëzua së tepërmi. Duke pasur frikë se mos fati nxitonte që t'ia prishte dhe helmonte gëzimin, i shkroi Barzavit një letër, ku e urdhëronte të kthehej sa më parë.

Kështu, Barzavi u nis e shkoi tek mbreti i vet. Ky, kur e pa në atë gjendje, të rraskapitur dhe të lodhur nga rrugëtimi i largët dhe vështirësitë e hasura, i tha:

- O rob besnik, që ke provuar frytet e pemës që mbolle, gëzoju dhe kënaqe syrin tënd. Unë të jam borxhli dhe do të të nderoj e do të të ngre në shkallën më të lartë.

Pastaj e urdhëroi që të çlodhej për shtatë ditë e net. Kur erdhi dita e tetë, mbreti çoi fjalë të mblidheshin tek ai princërit dhe dijetarët dhe e urdhëroi Barzavin të paraqitej para të pranishmëve. Mjeku bëri siç e urdhëroi mbreti dhe mori me vete edhe librat. I hapi dhe filloi t'i lexonte para të pranishmëve. Kur dëgjuan për dijen dhe mençurinë që përmbanin librat, ata u gëzuan shumë dhe falënderuan Zotin për të mirat që u kish dërguar. Po ashtu, falënderuan edhe Barzavin dhe e ngritën shumë lart për punën e lavdërueshme që kishte bërë.

Mbreti dha urdhër që të hapeshin për Barzavin thesaret e perlave, zemrudeve, rubinëve dhe të gurëve të tjerë të çmuar, të arit dhe të argjendit, dhe i ofroi të merrte sa të donte prej tyre, qoftë në formë parash, qoftë në formë veshjeje. Pastaj i tha:

- O Barzav! Unë kam dhënë urdhër që të ulesh në një fron të ngjashëm me këtë timin, të vësh kurorë në kokë dhe të kryesosh gjithë parinë e vendit.

Barzavi u përul dhe u gjunjësua para tij, duke iu lutur Zotit

për të e duke e uruar. Pastaj i tha:

- Zoti i dhëntë mbretit nderimet e kësaj bote dhe të botës tjetër. Ai më ka çmuar sa s'thuhet dhe më ka shpërblyer me të gjitha të mirat. Mua më mjaftojnë paratë dhe pasuria që më ka falë Zoti nëpërmjet mbretit, që iu shtoftë jeta dhe fama. Pra, unë nuk kam nevojë për gjë, por, meqë mbreti më nderon në këtë mënyrë dhe meqë e di se, nëse do të merrja diçka prej thesareve të tij, do ta gëzonte, atëherë do të shkoj në thesaret e tij dhe do të marr diçka për ta kënaqur atë dhe për t'iu bindur atij. Pastaj u drejtua nga thesaret ku mbaheshin rrobat e çmuara, ku mori një pelerinë nga ato të prodhuara në Khorasan dhe që zakonisht i mbanin vetëm mbretërit, u kthye tek mbreti dhe iu drejtua me fjalët:

- Zoti e nderoftë mbretin dhe i shtoftë jetën. Njeriu, i cili nderohet dhe shpërblehet, e ka për detyrë të falënderojë, pavarësisht se ajo për të cilën shpërblehet dhe nderohet mund t'i ketë shkaktuar shumë lodhje, mundime e probleme... Mos mendo se vuajtjet dhe peripecitë i bëra vetëm për të të kënaqur ty apo vetëm nga nënshtrimi ndaj teje. Kjo ishte detyrë për mua, pasi unë jam një shërbëtor i yt. Por në sajë të mirësisë, të nderit dhe të pozitës së tij, mbreti këmbënguli të më nderonte me bujarinë e tij, duke më dhënë mua dhe familjes sime një pozitë shumë të lartë. Ai, nëse do të kishte mundësi, do të na kishte bërë njerëzit më të nderuar të kësaj bote dhe të botës tjetër. Zoti e shpërbleftë në emrin tonë me shpërblimin më të madh.

Anu Sharavani i tha:

- Thuaje kërkesën tënde dhe gjithçka do të përmbushet.

Atëherë Barzavi foli:

- Kërkesa ime është që mbreti, Zoti i madh ia shtoftë emrin, të urdhërojë ministrin e tij Buzur Xhamihra Bin al-Bakhtakan dhe ta vejë të betohet se do të mendojë dhe vejë të gjitha forcat dhe talentin e tij për të përgatitur një kapitull të veçantë për librin, ku të përmendë veprën time dhe të përshkruajë gjendjen time, natyrisht, pa i zmadhuar gjërat aspak. Le ta urdhërojë mbreti atë, që kapitullin që do të shkruajë, ta vërë në krye të librit, para kapitullit mbi luanin dhe demin. Nëse mbreti e bën një gjë të tillë,

atëherë do më bëjë mua dhe familjes sime një nder të madh dhe do të më ketë vënë në pozitën më të lartë. Në këtë mënyrë, ai do të më bëjë mua të kujtohem brez pas brezi për tërë jetën, kudo që do të lexohet ky libër.

Mbreti Anu Sharavan dhe oborri i tij, pasi dëgjuan fjalët e mjekut, sidomos dëshirën e tij për të mbetur në kujtesën e njerëzisë, e mirëpritën kërkesën dhe zgjedhjen e tij.

- Në shenjë dashurie dhe respekti për ty, o Barzav - i tha mbreti - ti e meriton të të plotësohet kërkesa dhe dëshira. Kjo është një gjë fare e vogël që ke zgjedhur, por neve na gëzon pa masë.

Pastaj thirri ministrin e tij Buzur Xhamihra dhe i tha:

- Ti e njeh tashmë besnikërinë e Barzavit ndaj nesh, i di vështirësitë dhe sakrificat e mëdha që ka bërë dhe që e meritojnë afrimin e tij ndaj nesh, lodhjet trupore e shpirtërore që ka kaluar për të na gëzuar, nderin që na bëri dhe sidomos atë që na solli Zoti nëpërmjet tij, prej dijes, mençurisë dhe kulturës, që do të mbeten krenaria jonë. Ne hapëm për të thesaret tona për ta shpërblyer, por shpirti i tij nuk anoi nga asnjëra prej tyre. E vetmja kërkesë e tij ishte një gjë e vogël, lehtësisht e realizueshme nga ana jonë, por që ai e zgjodhi si shenjë bamirësie dhe nderimi për të. Unë dua që ti të flasësh me të dhe t'ia plotësosh kërkesën që ka shprehur. Dhe dije se, kjo që do të bësh, mua më gëzon shumë. Prandaj mos kurse asgjë, përdor gjithë zotësinë tënde letrare dhe gjuhësore edhe nëse kjo do të të shkaktojë vështirësi e lodhje. Pra, të shkruash një kapitull plotësues për ata kapituj të librit, ku të përshkruash meritat e Barzavit: Si ishte e çfarë bënte më parë, nga vjen e ç'farefis ka, ç'dije e zeje ka bërë. Pastaj kujto nisjen e tij për në vendin e indianëve, për të plotësuar një nevojë tonën dhe çfarë na solli prej andej, gjë që na bëri të krenohemi e të mbushemi me merita në saj të tij; si ishte gjendja e Barzavit kur u kthye nga misioni në Indi etj. Shkruaj e thuaj ç'të mundesh për të dhe mos i kurse lavdet. Përpiqu sa të mundesh ta gëzosh Barzavin dhe tërë gjindjen e mbretërisë, pasi ai e meriton këtë si nga unë, ashtu edhe nga i gjithë populli i mbretërisë, pra, edhe nga ti, sepse edhe ti i dashuron shkencat. Përpiqu që vlera e këtij

kapitulli, që do t'i kushtohet Barzavit, të jetë më e madhe nga ai i kapitujve të tjerë të librit dhe të shërbejë si çelës për të zbuluar zgjidhjen e enigmave të këtyre kapitujve. Ti je njeriu më i lumtur që t'u ngarkua me një detyrë të tillë. Bëje kapitullin tënd të parin e librit. Dhe, kur ta bësh këtë dhe ta kesh vënë në vendin e duhur, më bëj me dije, me qëllim që të mbledh gjithë gjindjen për ta lexuar veprën tënde. Me këtë rast do të zbulohet merita jote dhe përpjekjet që bën për të kënaqur dëshirat tona. Le të jetë vepra jote - krenaria jonë.

Me të dëgjuar fjalët e mbretit, Buzur Xhemihra u përul e ra në gjunjë para tij, duke i thënë:

- Zoti e zgjattë jetën tënde, o mbret, dhe arrifsh nivelin më të lartë të njerëzve më të mirë në këtë botë dhe në botën tjetër. Po më nderon me një nder, i cili do të mbetet për jetë të jetëve.

Pastaj, Buzur Xhemihra u largua nga mbreti dhe iu vu punës... Kur e mbaroi librin, vuri në dijeni mbretin, i cili, nga ana e vet, mblodhi njerëzit më të nderuar të rrethit të vet si dhe nga gjindja e mbretërisë dhe i vuri të dëgjonin leximin e kapitullit mbi Barzavin, që kishte përpiluar Buzur Xhemihra. Barzavi qëndronte në këmbë pranë tij. Ministri e lexoi librin, ku përmendte bëmat e Barzavit nga fillimi deri në fund. Mbreti u gëzua jashtëzakonisht shumë nga sa kishte shkruar Buzur Xhamihra, sidomos lidhur me mësimet dhe gjërat e mençura që kishte përfshirë në të. Pastaj, mbreti dhe gjithë të pranishmit e lavdëruan dhe e ngritën lart punën e Buzur Xhamihras. Mbreti gjithashtu dha urdhër t'i jepnin një shumë të madhe parash, veshjesh e zbukurimesh nga më të shtrenjtat. Por ai nuk pranoi asgjë prej tyre, përveçse një kostumi nga ata që mbajnë mbretërit. Pas kësaj, vajti dhe falënderoi Barzavin, i cili i puthi dorën dhe kokën. Kur përfundoi gjithë kjo ceremoni, Barzavi iu drejtua mbretit, duke i thënë:

- Zoti të shtoftë lumturinë dhe pasurinë. Duke urdhëruar Buzur Xhamhيران të përgatiste këtë libër për mua dhe njerëzit e mi, më ke ngritur në majat më të larta të nderit dhe të lavdisë, e ke bërë emrin tim të pavdekshëm...

Kalila dhe Dimna

Libri “Kalila dhe Dimna”, u shkrua nga dijetarët e Indisë. Në të përfshihen shembuj e tregime që i frymëzuan për t`ia nisur kësaj pune, duke dhënë gjërat më të bukura të dëgjuara në mënyrën që e panë më të arsyeshme. Që nga ajo kohë, dijetarët dhe shkencëtarët e të gjitha vendeve janë përpjekur të mësojnë dhe të mençurohen prej tij dhe kanë vrapuar të vënë në jetë mësimet dhe përvojat që përmban ky libër. Ata janë përpjekur që me anën e këtij libri të gjejnë dhe shërojnë të metat e tyre, pavarësisht se tregimet dhe historitë janë vënë në gojën e kafshëve dhe të zogjve, duke u dhënë atyre veti të veçanta. Dijetarët gjetën në të shumë njohuri dhe motive që i frymëzuan në jetën e tyre. Libri përmban në vetvete njohuri dhe kulturë të gjerë, si dhe mjaft histori argëtuese. Dijetarët e vlerësonin dhe e kërkonin atë pikërisht për këto njohuri, ndërsa njerëzit e rëndomtë për anën e tij argëtuese. Njerëzit e arsimuar, që ranë në kontakt me tregimet e këtij libri, u përpoqën të mbanin mend ngjarjet, me qëllim që t`i lidhnin me jetën dhe përvojën e tyre. Kjo për ta ishte njëllë si një djalosh, i cili, sapo ka marrë tiparet e burrit, zbulon papandehur se prindërit e tij i kishin lënë trashëgim thesare dhe pasuri aq të mëdha, saqë nuk do të kishte më nevojë të punonte për të siguruar jetesën.

Lexuesi duhet të njohë mënyrën e hartimit të këtij libri dhe ku synonte të arrinte autori kur e vuri atë në gojën e kafshëve dhe zogjve, duke e bërë të “paqartë”, si dhe anë të tjera të kësaj natyre, që kanë mbetur si shembuj edhe sot e kësaj dite. Nëse lexuesi nuk do ta bëjë këtë, atëherë ai nuk do të dijë se përse janë

dhënë këta shembuj dhe, si pasojë, nuk do të jetë në gjende të vjelë asnjë fryt as nga parathëniet që i janë bërë këtij libri. Ky lloj lexuesi, edhe nëse do ta lexojë librin deri në fund, duke qenë se nuk do të jetë në gjendje të kuptojë domethënien e tij, s`do të ketë asnjë dobi prej tij. Lexuesi, që mendon se mbledh dije duke lexuar libra, por nuk është në gjendje të krijojë një ide rreth tyre dhe as të mësojë gjë prej tyre, ngjan me atë burrin që, siç pretendojnë dijetarët, teksa punonte, hasi në një thesar dhe pa u menduar gjatë tha me vete: “Po qe se i tërheq paratë pak nga pak, do të më hajë kohë dhe nuk do të më japin shumë kënaqësi, pasi do të lodhem duke i mbartur. Prandaj do të punësoj ca njerëz që t`i mbartin ato në shtëpinë time, ndërsa unë do t`u vij pas, për t`u bindur se nuk kanë lënë gjë mbrapa. Në këtë mënyrë, kundrejt vetëm një pagese të vogël, që do t`u bëj hamejve, nuk do ta lodh shumë trupin tim”. Pastaj shkoi e gjeti ca hamej dhe secilin prej tyre e ngarkonte me një sasi parash, aq sa mund të mbante dhe e niste për në shtëpinë e vet, derisa nuk mbeti asgjë nga thesari. Në fund u nis dhe vetë për në shtëpi. Por, kur shkoi atje, nuk gjeti as një milim nga paratë që kishte dërguar. Hamejtë, në vend që t`i dërgonin paratë në shtëpinë e tij, i kishin marrë për vete dhe ishin zhdukur. Kështu që, duke mos e peshuar si duhet punën, të zotit të thesarit i mbeti vetëm vuajtja.

Po kështu, kush e lexon këtë libër dhe nuk e kupton se ç`përmban, ai nuk mund të përfitojë gjë, as edhe nga mënyra e hartimit dhe e paraqitjes e tij. Libri është si puna e arrës, të cilën, për ta shijuar, duhet ta thyesh. Dikur, një person kërkonte të mësonte si të fliste bukur. Një ditë mori një mikun e tij, nga gjuhëtarët më në zë, dhe i shpjegoi se edhe ai donte të fliste bukur dhe me kulturë. Miku i shkroi në një fletore të verdhë shumë mësimë, me lloj-lloj mënyrash, plot fjalë e shprehje nga më të bukurat, me figura letrare etj. Personi lexonte vazhdimisht ç`ka i kish shkruar gjuhëtari, derisa i mësoi përmendësh, por pa u thelluar në kuptimet e tyre. Një ditë prej ditësh ai vendosi të ulej në kuvend me njerëzit e dijes dhe të kulturës dhe filloi të dialogonte me ta. Por gjatë bisedës bëri shumë gabime. Kur shumë prej të pranishmëve ia vunë në dukje gabimet, ai s`i pranoi duke thënë:

“Si ka mundësi të kem gabuar, kur unë ato që thashë i kam mësuar nga fletorja e verdhë që kam në shtëpi?”. Natyrisht që kjo përgjigje ishte preteksti për të mbuluar padijen e tij, që në fakt e afroi akoma më tepër me injorantët dhe e largoi nga të diturit.

Pastaj, i mençuri që e kupton përmbajtjen e këtij libri dhe thellohet në mësimet e tij, nëse dëshiron të përfitojë me të vërtetë prej tij në jetë, duhet të sillet dhe të veprojë mbi bazën e asaj që ka mësuar prej këtij libri. Ai duhet t’i mbajë ato parasysh dhe të udhëhiqet prej tyre, ndryshe e pëson si ai, të cilit një hajdut iu fut në shtëpi natën kur flinte dhe, megjithëse e dëgjoi dhe u zgjua, tha: “Për Zotin, po hesht që të shoh se çdo të bëjë. Nuk do ta tremb dhe as do t’i jap të kuptojë se unë e kam ndjerë. Kur të ketë realizuar qëllimin e tij, do të çohem dhe do t’ia bëj jetën ferr”. Dhe hajduti filloi të bridhte nëpër shtëpi. Ai u vonua shumë në kërkim të plaçkave që do të vidhte. Ndërkohë, të zotin e shtëpisë e zuri gjumi, kështu që hajdutit i la dorë e lirë të vidhte ç’të donte dhe të largohej i qetë në punë të vet. Kur i zoti i shtëpisë u zgjua dhe kur pa se hajduti kishte marrë ç’kishte dashur, filloi të shajë dhe qortojë veten, pasi nuk kishte vepruar drejt dhe dija e tij në këtë rast kishte qenë e pavlef-shme. Dija duhet të lidhet me veprimin dhe punën, ndryshe nuk ka vlerë. Dija është si pema, ndërsa puna si fryti. I mençuri dhe i dituri, nëse duan të përfitojnë nga mençuria dhe dija e tyre, duhet të punojnë, ndryshe nuk do të kishin dobi. Nëse ata nuk e përdorin atë që dinë, nuk do të konsideroheshin dijetarë dhe të mençur. Nëse një person e di se një rrugë është e tmerrshme dhe plot rreziqe, por i futet asaj pavarësisht nga kjo, ai është injorant. Nëse ai do të analizonte vetveten, do të shihte se iu ishte dorëzuar dëshirave dhe jo logjikës, prandaj shkoi nga rruga e rrezikshme, megjithëse e dinte se do të dëmtohej. Ai e mohoi realitetin dhe të vërtetën. Kështu, ai që u jepet dëshirave dhe refuzon të bëjë atë që duhet, pavarësisht se mund ta ketë provuar të keqen e saj ose e ka mësuar nga përvojat e të tjerëve, ai i ngjan të sëmurit, i cili e di se cilat ushqime e pije i bëjnë mirë e cilat jo e megjithatë ha ushqimin e keq dhe lë ato gjëra që i bëjnë mirë e mund të shpien në shërimin e tij. Midis njerëzve që heqin dorë nga veprimet e lavdërueshme dhe kryejnë veprime të dënueshme, rëndohet dhe

dëmtohet më tepër ai që nuk dallon se ç'është e mirë dhe ç'është e keqe. Kjo është njëlloj si dy njerëz që fati i dërgon drejt një grope ku bien brenda, por njëri është i verbër dhe tjetri jo. Përderisa të dy ranë në të njëjtën gropë, ata ndodhen në një situatë të njëjtë, por ai që shihte nuk mund të justifikohet njëlloj si i verbëri, pasi ai i kishte sytë në ballë. Në këtë rast, ky, me atë që i ndodhi, u tregua injorant dhe i paditur.

I mençuri duhet të fillojë nga vetja e tij, të cilën duhet ta edukojë me punë. Qëllimi i tij duhet të jetë mbledhja dhe grumbullimi i dijes për të mirën e vetes dhe të të tjerëve. Ai s'duhet të jetë si burimi, nga i cili pi ujë e gjithë gjindja, kurse ai nuk përfiton asgjë për veten e tij apo si krimbi i mëndafshit, që është mjeshtër në punën e vet, por që nuk përfiton asgjë prej saj. Ai që kërkon të dijë, duhet të fillojë me edukimin e vetes, pastaj mund të mësojë të tjerët.

Njeriu i kësaj bote duhet të arrijë dy gjëra: shkencën dhe pasurinë. Por pasuria duhet të jetë e ligjshme. I mençuri s'duhet në asnjë mënyrë të shajë një tjetër për një ves apo diçka tjetër që e ka edhe vetë, si i verbëri që shan një të verbër tjetër pse nuk shikon. Kush kërkon diçka, duhet që t'i ketë vënë vetes një qëllim dhe një përfundim dhe në bazë të këtyre të orientohet e të veprojë. Ai duhet të mjaftohet me kaq dhe të mos e tejkalojë masën, sepse thuhet se ai që nuk ecën sipas synimeve që i ka caktuar vetes, mbetet në rrugë. Në fakt, ai nuk duhet ta fusë veten në kërkime pa qëllim e fund, në kërkime që mund ta bëjnë t'i vijë keq pse i bëri apo që të mos kenë ndonjë ndikim në këtë botë, apo për botën e tij të përtejme. Ai që nuk e ka lidhur zemrën e tij me synime të caktuara, ai nuk ndjen ndonjë humbje të madhe kur nuk i realizon ato. Thuhet se dy gjëra mund të mblidhen në një: Besimi dhe pasuria e grumbulluar në mënyrë të ligjshme. I mençuri nuk e qorton veten për atë që i ka ikur dhe që nuk mund ta kapë më, sepse ndoshta Zoti e shpërblen me diçka tjetër, që as e ka llogaritur ndonjëherë, me të cilën mund të vetëlavdërohet. Për këtë mund të sjellim si shembull atë nevojtarin e uritur dhe të zhveshur, i cili ishte i detyruar të lypte dhe të kërkonte ndihmë nga të afërmit e tij, por që asnjëri nuk ishte në gjendje

ta ndihmonte. Një natë, teksa ky po flinte, u zgjua papritur dhe pa se në shtëpinë e tij kishte hyrë një hajdut për ta vjedhur. Ai tha me vete: “Nuk ka asgjë në shtëpinë time që të kem frikë se mos ma vjedh hajduti. Le të thyejë kokën në katër muret!” Por, ndërsa vjedhësi po kërkonte, i hasi dora te vendi ku ishte ai pak grurë që kishte mbetur dhe mendoi: “Për Zotin, nuk dua që të më shkojë munda kot sonte. Ndoshta nuk mund të vjedh diku tjetër, prandaj po e marr këtë grurë”. Pastaj nxori këmishën e tij, e shtroi për tokë dhe filloi ta mbushte me grurë. Kur i zoti i shtëpisë e pa se ç’po bënte, tha me vete: “Si guxon të më marrë grurin e të më lejë pa gjë?! Të mbetem pa grurë, do të thotë vdekje e sigurt për mua”. Bërtiti me të madhe dhe rrëmbeu një hu që e kishte tek koka. Për hajdutin nuk pati rrugë tjetër veçse t’ia mbathte vrapit, duke lënë pas këmishën e tij. Kështu, i zoti i shtëpisë jo vetëm shpëtoi grurin, por u bë dhe me këmishë.

Njeriu nuk duhet të presë çfarë t’i sjellë fati, por duhet të jetë i kujdesshëm dhe të punojë, me qëllim që të përmirësojë jetesën e vet, pasi ata që janë me fat janë të paktë në këtë botë. Shumica e njerëzve lodhen duke punuar në emër të jetës dhe të arritjes së synimeve të tyre. Njeriu duhet të tregojë kujdes të madh dhe ta mendojë mirë atë që do si dhe dobinë që do të ketë prej saj. Ai nuk duhet të lejojë që të bëhet objekt i veprimeve që e bëjnë të vuajë dhe të rropatet siç ndodh me pëllumbin, që, sapo nxjerr zogjtë, ia marrin dhe ia hanë. Dhe ai nuk vë mend, por përsëri i hedh vezët në të njëjtin vend dhe sapo çelin zogj, përsëri ia marrin dhe ia hanë.

Thuhet se Zoti i madh për çdo gjë ka vendosur një cak ku duhet ndaluar. Kush e kalon cakun, ai mund të humbë dhe ka mundësi të mos e arrijë kurrë atë që kërkon. Thuhet, gjithashtu, se kush synon dhe përpiket në këtë botë dhe për botën tjetër, ai e ka të fituar jetën. Tri gjëra janë ato për të cilat njeriu duhet të luftojë dhe të përpiket: Sigurimi i mjeteve të jetesës, marrëdhëniet e mira me njerëzit dhe lënia pas e një kujtimi të mirë. Ai që mësohet me diçka dhe nuk del jashtë saj, atij kurrë nuk i ecën puna. Ngadalësia dhe pritja, humbja e shanseve dhe besimi ndaj çdokujt janë të dëmshme. I mençuri duhet të mos pajtohet me dëshirat e tij dhe

as të pranojë t'i japë mësimë dokushdo. Ai nuk duhet të vazhdojë në gabimet e tij, kur e sheh se është gabim dhe as të vazhdojë një punë pa u bindur se kjo është e drejtë. Ai nuk duhet t'i ngajjë atij personi që shmanget nga rruga dhe vazhdon të ecë drejt errësirës dhe humbjes. Ecja në një rrugë të tillë atë vetëm sa e lodh dhe nuk mund ta shpjerë larg. Po ashtu, ai nuk duhet t'i ngajjë atij që ka nxjerrë syrin dhe vazhdon ta fërkojë, megjithëse ky fërkim ka qenë shkaku i nxjerrjes së tij. I mençuri duhet të besojë te fati, por të jetë i vendosur. Ai duhet të dëshirojë për të tjerët atë që ia do vetes. Ai nuk duhet të ngrejë lumturinë e tij, duke u bërë dëm dhe keq të tjerëve. Nëse nuk vepron kështu, atëherë ai do ta pësonte, njëlloj siç e pësoi tregtari nga shokët e vet.

Thuhet se diku jetonte një tregtar, i cili kishte një ortak. Morën me qira një depo, ku vendosën mallin. Njëri prej tyre jetonte pranë depos dhe i lindi mendimi të vidhte një pjesë të mallit të ortakut të tij. “Nëse e kryej këtë veprim natën, - tha ai - ka mundësi të marr mallrat e mia, pasi nuk do të jem në gjendje t'i dalloj. Kështu, do të më shkojë munda kot”. Prandaj mori pelerinën e tij dhe ia hodhi përsipër një dengu nga të ortakut, që mendonte ta vidhte, dhe u largua. Më vonë erdhi në lokal ortaku i tij për të rregulluar mallrat e veta dhe gjeti atje pelerinën e shokut të tij mbi dengun e mallrave të veta. Kur e pa, mendoi: “Kjo është pelerina e ortakut tim. Mesa duket e ka harruar. Më mirë po e vendos mbi mallrat e tij, kështu që do ta ketë më të lehtë ta gjejë kur të vijë”. Mori pelerinën dhe e vendosi mbi një deng me mallra nga të shokut të tij, e mbylli dyqanin dhe shkoi në shtëpi. Kur ra nata, ortaku hileqar erdhi bashkë me një person tjetër që do ta ndihmonte të transportonte mallin kundrejt një pagese. Hyri brenda dhe me të prekur gjeti dengun, mbi të cilin ndodhej pelerina e vet. E morën atë në kurriz, duke e mbajtur me radhë, derisa e dërguan në shtëpinë e tij. U lodh sa s`ka. Kur zbardhi dita, shkoi të shihte se ç`kishte marrë. Por ç` të shihte! Kishte marrë mallin e tij... E qortoi veten ashpër.

Ortaku tjetër, si zakonisht, në mëngjes vajti në depo, ku vuri re humbjen e mallit të shokut. U mërzi shumë dhe filloi të fliste me vete: “Ç`do të mendojë vallë për mua ortaku? Me siguri do të

më akuzojë për ç`ka ka ndodhur. Por unë jam gati t`i përgjigjem për humbjen, sa të më kërkojë”. Në këto e sipër, në derë u duk ortaku hajdut. Ai, sikur të mos kishte ndodhur gjë, e pyeti se përse ishte kaq i shqetësuar. Ortaku iu përgjigj se kishte vënë re zhdukjen e një sasive prej mallrave të tij dhe se nuk e dinte ku e si i kishte ndodhur.

“Unë, - vazhdoi ai - nuk dyshoj se ti do të më akuzosh mua, por unë jam gati të të paguaj dëmin, sa të të kushtojë.”

Ortaku i tha:

“Mos u mërzit, o vëlla! Tradhtia është gjëja më e ulët dhe më e keqe që bën njeriu. Poshtërsia dhe mashtrimi nuk të sjellin ndonjë të mirë dhe ai që i kryen ato mbetet për tërë jetën i verbër. Turpi dhe ndëshkimi janë pasojë për atë që i kryen. Unë jam njëri nga ata që ka kryer poshtërsi dhe mashtrim.”

Tregtari u habit kur dëgjoi këto fjalë nga shoku i tij dhe i kërkoi shpjegime. Atëherë, ortaku që kishte vjedhur, ia shpjegoi fije e për pe se ç`kishte sajuar me mallin e tij. Kur mësoi historinë, tregtari i tha:

- Ti e paske pësuar si ai hajduti që deshi t`i vjedhë florinjte një tregtari:

“Tregtari kishte në shtëpi dy sillosë, njërin të mbushur me grurë dhe tjetrin me flori. Një hajdut kishte kohë që e ndiqte dhe priste rastin e volitshëm për të hyrë në shtëpinë e tij dhe për t`ia vjedhur. Një natë tregtari nuk u kthye dhe hajduti shfrytëzoi mungesën e tij për të hyrë në shtëpi. Por, në vend që të merrte nga sillosi, ku ishin paratë, mori nga ai, ku ndodhej gruri. U lodh dhe u copëtua shumë derisa e dërgoi barrën në shtëpinë e vet, por, kur e hapi, u zemërua sa s`thuhet dhe filloi të qortojë veten”.

Ortaku i tha:

- Shembulli që solle ishte me vend dhe nuk e tejkalove aspak masën. Unë e pranova fajin dhe gabimin tim. Është e shtrenjtë për mua të mbetemi siç kemi qenë, pavarësisht se shpirti im i keq më shtyu të kryej një veprim të dënueshëm dhe të poshtër.

Shoku i tij e pranoi kërkesën e faljes së tij. Ndërsa tradhtari, duke parë këtë sjellje të shokut të vet, e qortoi akoma më tepër veten për veprimin e poshtër që bëri.

Lexuesi i këtij libri nuk duhet të ketë për synim vetëm shfletimin e tij si objekt zbavitjeje, pasi nuk është thjeshtë një mjet zbavitës. Përkundrazi, ai duhet të thellohet dhe të meditojë për shembujt që sjell, të ndalet tek çdo fjalë, ta analizojë atë dhe të nxjerrë përfundimet e veta në lidhje me to. Ai duhet të veprojë njësoj si ai më i vogli nga tre vëllezërit, të cilëve i ati u la si trashëgim pasuri të madhe të cilën e ndanë midis tyre. Dy vëllezërit e mëdhenj e prishën dhe e shpenzuan kot më kot dhe jo për ndonjë punë me leverdi. Ndërsa vëllai i vogël, kur pa sesi i shpenzuan paratë dy vëllezërit më të mëdhenj, duke mbetur me gisht në gojë, u mendua dhe e këshilloi veten, duke thënë:

“O vetja ime! Paratë i kërkon dhe i mbledh i zoti i tyre nga çdo anë e në çdo kohë, me qëllim që të ruajë gjendjen e tij, të sigurojë jetesën dhe prestigjin e tij në sytë e njerëzve. Ato e bëjnë atë të mos ketë nevojë për të tjerët dhe as të bjerë në duart e tyre, i japin mundësi të ndihmojë të afërmit, të shpenzojë për bijtë e vet dhe të dallohet nga të tjerët. Ai që disponon para dhe nuk i shpenzon ato si duhet, i ngjan të varfrit, pavarësisht se është i pasur. Nëse ai i administron paratë dhe i harxhon me vend, atij asnjëherë nuk do t`i mungojnë dy gjëra: mirëqenia dhe lavdia, të cilat vetëm do t`i shtohen. Nëse ai do t`i shpenzonte ato jo në mënyrën dhe vendin e duhur, siç bënë vëllezërit e mi, atëherë ai do të falimentonte dhe do të mallkonte veten për tërë jetën. Prandaj unë mendoj t`i ruaj këto para dhe do Zoti të përfitoj prej tyre, dhe të kem dobi. Me këtë rast shpëtoj edhe dy vëllezërit e mi. Në fund të fundit, këto janë paratë e babait tim. Në fund të fundit, këto shpenzime shkojnë për të afërmit e një gjaku”. Me të menduar e me të bërë. Thirri dy vëllezërit e tij dhe i ndau paratë me ta.

Në këtë mënyrë, pra, duhet të veprojë edhe lexuesi i këtij libri. Ai duhet të meditojë thellë për përmbajtjen e tij, pa u mërzhitur, dhe të rrokë perlat e domethënieve të tij. Ai nuk duhet të mendojë se i mjafton të marrë dijeni rreth një ndodhie apo akrobacive që bëjnë dy kafshë, siç është dialogu i luanit me demin. Kështu, ai do të largohej nga objektivi i synuar dhe do ta pësonte si ai peshkatori, i cili, teksa një ditë po zinte peshk në një gji deti me barkën e tij, pa në fund të ujit një guaskë, që shkëlqente si perlë. Mendoi se ishte

perlë me vlerë të madhe. E hodhi rrjetën në det, me gjithë peshqit që kishte brenda dhe që përbënin ushqimin e tij ditor, pastaj u hodh në ujë për të nxjerrë guaskën. Por, kur e nxori, pa se ishte bosh dhe nuk kishte asgjë nga ajo që mendoi. U mërzit i gjori shumë, që nga lakmia humbi edhe atë pak gjë që kishte mundur të peshkonte. Ditën tjetër nuk shkoi më në atë vend për të peshkuar, por në një vend tjetër dhe zuri një balenë të vogël. Ndërkohë, përsëri pa një guaskë deti të shkëlqyeshme dhe të madhe, por këtë radhë nuk i kushtoi as vëmendjen më të vogël, duke menduar se do ta pësonte, siç e pësoi një ditë më parë. Por disa peshkatarë të tjerë e vunë re guaskën dhe e nxorën nga uji. Ata gjetën në të një perlë të madhe që kushtonte një thes me para.

Kështu do ta pësojnë edhe injorantët nëse nuk do t'i kushtojnë vëmendjen e duhur asaj që do të lexojnë në këtë libër dhe do të lënë mënjanë mësimet e tij, duke u përqendruar vetëm në pamjen e jashtme të ngjarjeve dhe tregimeve. Ai që vëmendjen e tij e përqendron në anët qesharake dhe argëtuese të librit, është si ai bujku që ka një tokë të mirë e të pasur, që ka siguruar edhe një farë të mirë e të përzgjedhur, pastaj e mbjell dhe e ujit tokën derisa arrin koha e të korrurave dhe e mbledhjes së fryteve. Por, pikërisht në këtë kohë, i bie mendja të bëjë harrjen e të mbjellave, për të hequr ferrat e gjembat. Kështu, në vend që të bëjë mirë, bën keq, pasi shkatërron atë që do t'i sillte një dobi të madhe dhe të ardhura të mira.

Së fundmi, lexuesi i këtij libri duhet të dijë se ai ka katër qëllime kryesore: Qëllimi i parë është që, duke e vënë librin në gojën e kafshëve, pavarësisht se ato nuk flasin, të nxisë ta lexojnë njerëzit e dhënë pas argëtimit, sidomos të rinjtë, duke tërhequr zemrat e tyre. Pra, qëllimi realizohet nëpërmjet fabulave dhe dredhive të kafshëve. Së dyti, të paraqiten fantazitë e kafshëve me ngjyra nga më të ndryshmet, për të kënaqur mbretërit dhe që kujdesi i tyre të jetë shëtitje nëpër ato pamje. Qëllimi i tretë është se, duke u paraqitur në këtë formë siç është paraqitur, ai do të lexohet si nga mbretërit, ashtu edhe nga gjindja dhe në këtë mënyrë do të fluturojë nëpër kohë, duke bërë që të përfitojnë kopjuesit dhe botuesit e tij. Qëllimi i katërt është akoma dhe më i largët dhe u përket vetëm filozofëve.

Kapitulli mbi Barzavin

Barzavi, koka e dijes dhe më i madhi mjek i Persisë, i cili mori përsipër kopjimin e këtij libri dhe përkthimin e tij nga gjuha indiane, ka thënë: “Im atë ishte luftëtar, ndërsa nëna ime rridhte nga të mëdhenjtë e familjes al-Zemezima. Rritja dhe zhvillimi im ishin plotësisht të siguruara. U rrita në kamje. Isha fëmija më i dashur dhe më i përkëdhelur nga prindërit, të cilët më kushtonin një vëmendje më të madhe sesa vëllezërve dhe motrave të mia. Shtatë vjeç më dorëzuan tek një edukator. Kur u bëra mjeshtër në shkrim e këndim, falënderova prindërit e mi dhe u përqendrova në studimin e shkencave, me qëllim që të mund të zgjeroja dijet dhe njohuritë e mia. E para gjë nga fillova dhe që i kushtova kujdes ishte shkenca e mjekësisë, pasi e dija epërsinë e saj. Dhe sa më shumë që mësoja, aq më tepër kisha dëshirë të thellohem dhe të vazhdoj më tej. Kur u bëra gati shpirtërisht për të mjekuar të sëmurët, pata dëshirë të mendoja dhe të këshillohesha me veten se cila do të ishte më e mira midis katër gjërave që synojnë njerëzit dhe për të cilat përpiqen dhe dëshirohen. Kërkoja të dija se çdo të arrija me dijen time, që të mund të plotësoheshin më mirë nevojat e mia në jetë: Të arrija pasurinë apo famën dhe kujtimin e mirë, kënaqësitë apo fitimin e jetës së përtejme.

Nga librat e mjekësisë që pata lexuar, kisha mësuar se mjek i mirë, që nuk synon tjetër veçse të përfitojë jetën e përtejme, është ai që jepet me shpirt pas profesionit. Prandaj vendosa t’i kushtohem tërësisht mjekësisë, duke dashur të fitoj jetën e përtejme. Ndoshta do të jem si puna e tregtarit që shiti rubinin e tij më të shtrenjtë për një rruazë që s’vlente asgjë, megjithëse, siç

kisha lexuar nëpër librat e të parëve, mjeku që dëshiron të sigurojë parajsën me profesionin e tij nuk mbetet pa fat edhe në këtë botë. Është njëlloj si puna e bujkut, i cili mbjell që të marrë frutat dhe jo kashtën, pavarësisht se bashkë me drithin lulëzojnë bimë nga të gjitha llojet. Vendosa, si përfundim, të merrem me mjekimin e të sëmurëve në emër të sigurimit të jetës së përtejme.

Nuk kam njohur të sëmurë, të cilin nuk ia kam dashur shërimin. Përkundrazi, jam munduar me të gjitha mënyrat për shërimin e të gjithëve. Kam dashur t'ua lehtësoj dhimbjet dhe sëmundjet, duke i kuruar vetë edhe kur nuk isha në gjendje ta bëja një gjë të tillë. I përshkruaja të sëmurit ato gjëra që i bënin mirë dhe i jepja barna të mjaftueshëm për t'u mjekuar. Dhe këtë e bëja pa kërkuar ndonjë shpërblim apo favor. Kurrë nuk kam pasur zili ndonjërin prej kolegëve të mi, që kanë qenë në nivelin tim të dijeve, ndonëse mbi nivelin tim nga pozita dhe pasuria, sepse kjo nuk sjell ndonjë dobi, qoftë në biseda qoftë në veprime. Kur shpirti im tundohej nga dëshira për t'i parë dhe imituar ata apo të kishte pozitën e tyre, unë i kundërvihesha dhe i thosha:

- O shpirt! A s'e kupton se ç'është në dobinë tënde dhe ç'është në të keqen tënde? A s'po i jep fund tundimit për të kapur atë që ka shumë lodhje e sflitje dhe pak dobi, që vërtet e shton mirëqenien, por edhe vuajtjet, kur dety-rohesh t'i braktisësh ato?

- O shpirti im! A nuk mendon se çfarë vjen pas kësaj bote, që të bën të jepesh pas pasionesh të shfrenuara? A nuk të vjen turp të bashkohesh me mëkatarët dhe të dashurosh jetën në këtë botë që s'është e përjetshme, ku, edhe ai që ka diçka, në fakt s'e ka të vetën dhe as nuk do ta zotërojë përgjithnjë dhe që vetëm të verbuarit e budallenjtë jepen pas saj? Shikoje veten dhe largohu nga kjo ligësi, përpiqu që me mendjen dhe fuqinë tënde të bësh vetëm mirë. Hiq dorë nga ngatërresat dhe punët e liga. Mbaj mend mirë se ky trup do të shkërmoqet, pasi është i mbushur me përzierje të pista dhe të dekompozueshme, që jeta i ka mbledhur bashkë. Por vetë jetën e pret vdekja. Jeta është si puna e një shtatoreje, të cilës i janë këputur gjymtyrët dhe që për t'i lidhur duhen gozhdë. Dhe po të bien gozhdët, bien dhe gjym-tyrët.

O shpirt! Mos u mburr për shoqërimin me të dashurit e tu,

miqtë e dashamirët e tu dhe mos u përkujdes për këtë aq shumë. Shoqërimi me ta, aq sa sjell gëzim, sjell edhe hidhërim kur ndahesh prej tyre. Është një lloj si puna e garuzhdes që përdoret për të marrë yndyrë të nxehtë, por që, nëse thyhet, yndyra derdhet dhe te djeg. O shpirt! Mos e lejo veten të të detyrojnë të afër–mit dhe njerëzit e tu që, për hir të tyre, të bashkohesh dhe të rrish me ata që sjellin vdekjen tënde. Ndryshe do ta pësosh si parfumi i mirë e erëfortë, që, megjithëse vetë shpërndalet gjithandej, të tjerët përfitojnë nga aroma e tij.

O shpirt! Mos e harro asnjëherë jetën e përtejme, duke u dhënë pas jetës dhe të mirave të kësaj bote, në një kohë që mund të sigurosh shumë lumturi në botën tjetër. Mos vepro si puna e atij tregtarit që e kishte dyqanin plot me dru sandali, por që mendoi se, po ta shiste me peshë, do t’i hante shumë kohë, prandaj e shiti kuturu me një çmim qesharak. Kam vënë re se mendimet e njerëzve janë të ndryshme dhe dëshirat e tyre të kundërta. Çdo njeri i kundërvihet tjetrit, çdo njeri e ka një armik dhe shpifës, që e kundërshton në biseda dhe kuvende.

Kur i peshova të gjitha këto, mendova se nuk ia vlente të ndiqja asnjërin prej tyre. Dola në përfundimin se, nëse do të provoja besnikërinë e ndonjërit prej tyre që nuk e njihja, do ta pësoja si ai që u mashtrua ngaqë besoi. Thuhet se një hajdut bashkë me ca shokë, donin të hynin në shtëpinë e një të pasuri. I zoti i shtëpisë u zgjua nga zhurma e këmbëve të tyre dhe zgjoi edhe të sho–qen, të cilës i tha:

- Kujdes, po ndjej se hajdutët duan të na vjedhin shtëpinë. Ti bëj sikur më zgjon në atë mënyrë që të dëgjojnë edhe hajdutët. Më thuaj: “Më trego, o burrë, sesi i ke mbledhur gjithë këto pasuri dhe gjithë këto thesare të çmuara!” Unë do të kundërshtoj sikur s’dua të të tregoj, por ti këmbëngul.

Gruaja bëri siç i tha i shoqi dhe, duke ngritur zërin që të dëgjohej, e pyeti si e kishte siguruar gjithë atë pasuri. Hajdutët, kur dëgjuan fjalët e saj, u ndalën të përgjonin. Burri iu përgjigj:

- Fati e deshi që unë t’i siguroja këto të mira me shumicë. Por ti mbylle gojën e mos më pyet më gjatë sesi i mblodha. Të të them të vërtetën, kam frikë se më dëgjon kush dhe kjo do të ishte

për të keqen time dhe tënden së bashku.

- Po ti ma thuaj, mor burrë, - këmbënguli gruaja. - Këtu jemi në shtëpinë tonë dhe s'ka njeri rreth e rrotull që mund të na dëgjojë.

- Atëherë dëgjo me kujdes dhe mos i thuaj kujt: Unë i kam siguruar këto para duke i vjedhur. Pra, i kam vjedhur, bile me shumë lehtësi. Jo vetëm kaq, por askush nuk ka mundur të më akuzojë për këtë dhe as të dyshojë.

Gruaja kërkoi të dinte sesi, por burri nuk pranonte t'ia tregonte. Pas shumë lutjesh, më në fund i tha:

- Në një natë me hënë, unë me disa shokë u nisëm të vidhnim shtëpitë, ku banonin disa të pasur si puna jonë. Kur u afruam tek baxhoja, nga e cila futej dritë, shqiptova shtatë herë fjalën “shaulam-shaulam”, “përqafova” dritën dhe rrëshqita poshtë. Nuk më ndjeu askush kur rashë brenda. Aty nuk lashë gjë pa marrë. Pastaj përsëri shqiptova shtatë herë fjalën “shaulam-shaulam”, “përqafova” dritën dhe u ngjita sipër tek shokët e mi. Kështu u larguam të qetë e të sigurt.

Kur hajdutët dëgjuan këto fjalë menduan: “Sonte me siguri që do të fitojmë para të madhe”. Qëndruan në heshtje derisa pandehën se të zotët e shtëpisë i zuri gjumi, pastaj kapua i tyre vajti tek dritarja, ku futej drita dhe tha “shaulam-shaulam” shtatë herë. Pastaj “përqafoi” dritën për të rënë poshtë në dyshemenë e shtëpisë pa u ndjerë, por ra drejt e në kokë. I zoti i shtëpisë, në këtë moment rrëmbeu një hu të madh dhe iu afrua.

- Kush je ti? - e pyeti hajdutin.

- Unë, - tha hajduti, - jam ai që u mashtrua në besimin e tij dhe që s'do ta harroj kurrë. Ky ishte fryt i yshtjes tënde.

Pasi fillova të kujdesem për të mos i besuar asaj që nuk i duhet besuar dhe pasi u sigurova se, nëse do të besoja, nuk do të bija në ndonjë fatkeqësi, fillova të interesohem për besimet dhe të kërkoja drejtësinë në to. Por tek të gjithë ata që pyeta, nuk gjeta një përgjigje që të më kënaqte. Edhe tek ata që më flisnin, nuk hasa ndonjë gjë që t'ia vlente ta besoja dhe t'i shkoja pas. Prandaj mendova se do të ishte më mirë t'i përmbahesha fesë së baballarëve dhe gjyshërve të mi, që e kisha trashëguar prej tyre.

Dhe duke kërkuar një justifikim për veten time që t'i përmbahem fesë së baballarëve dhe të gjyshërve të mi, pashë se nuk kisha fuqi të qëndroja edhe në këtë fe. Përkundrazi, zbulova se dëshiroja të jepesha pas studimit të besimeve të tjera dhe problemeve që lidheshin me to. Ndërkohë, më ra ndërmend dhe zemra ma ndjeu se vdekja nuk ishte larg, se jeta ishte e shkurtër, njerëzit do të vdesin dhe koha do t'i gllabërojë jetët e tyre.

Mendova gjatë mbi këto probleme. Pas shumë lëkundjesh dhe dyshimesh e pashë të arsyeshme të mos ekspozohesha ndaj veprimeve të liga dhe frikësuese, por të mjaftohesha me punëra që shpirti mendon se janë në pajtim me të gjitha fetë. E ndalova dorën time nga vrasjet dhe goditjet, e largova veten time nga çdo gjë e urryer: Nga zemërimi, vjedhja, tradhtia, gënjeshtria dhe mashtrimi. Vendosa me vete që nuk do t'i bëja keq askujt: As do të gënjeja me ringjalljen apo kiametin, as me dhënien e lëmoshës e as me ndëshkimin. E pastrova zemrën nga ligësitë...

U përpoqa të shoqërohesha dhe të qëndroja me njerëz të mirë, që i kisha zgjedhur vetë. Pashë se mirësia nuk bëhet dy, zbulova se ajo është me përfitim nëse dëshiron Zoti. Pashë se mirësia tregon për mirë dhe udhëzon për këshillë midis shokëve. Sado të bësh mirë, ajo nuk pakësohet dhe prej saj nuk ke humbje, përkundrazi, vlera e saj vetëm shtohet e zbukurohet. Zbulova se as mbretërit nuk duhet të frikësohen prej saj. Atë nuk e mbyti uji dhe as e djeg zjarri, nuk e grabisin hajdutët dhe as e copëtojnë egërsirat apo kthetrat e zogjve. Gjeta se personi i pavëmendshëm, i papeshë dhe jo serioz, atë që e fiton sot e humbet nesër, bile edhe më tepër. Ai e pëson si ai tregtari që kishte një diamant shumë të shtrenjtë dhe që, për ta shpuar, pajtoi një punëtor kundrejt njëqind dinarëve. Vajti vetë në shtëpinë e tij për të ndjekur punën. Në një qoshe të shtëpisë pa një vegël muzikore dhe nuk ju ndenj pa pyetur nëse ishte ai që i binte asaj vegle.

Punëtori iu përgjigj se ishte mjeshtër në rënien e veglave. Atëherë tregtari i tha:

- Bjeri, të shohim sa i zoti je.

Punëtori mori në dorë veglën muzikore dhe filloi t'i binte një melodie mjaft të bukur. Tregtari i dëgjonte me kënaqësi tingujt

muzikorë, bile lëvizte kokën dhe trokiste duart për të shoqëruar muzikën. Kështu vazhduan deri në darkë. Kur u err, punëtori i kërkoi paratë tregtarit. Por tregtari i tha:

- Se mos bëre ndonjë punë që të meritosh paratë.

- Bëra atë që më urdhëruat. Unë isha rrogëtari yt dhe në atë punë më vure, atë bëra.

Dhe kështu vazhduan të diskutonin, derisa punëtori i mori të njëqind dinarët. Kurse diamanti mbeti i pashpuar.

Nuk i kam kushtuar vëmendje rendjes pas epsheve që karakterizojnë botën. Përkundrazi, jam treguar i përmbajtur dhe në disa raste jam larguar me vrap prej tyre. U binda se këmbëngulja në punë të siguron të ardhmen, njëlloj siç përgatit të ardhmen e bijve të tij vetë prindi. Ajo përbën derën e hapur drejt mirëqenies së qëndrueshme. Dhe ai që i kushtohet punës dhe adhurimit dhe e bën këtë në qetësi dhe falënderon, është i thjeshtë, i bindur. Kënaqet apo jo ai, kjo nuk ka rëndësi. Kryesore është se ai pastron botën dhe shpëton nga ligësia, refuzon epsheet dhe bëhet i pastër, largon zilinë dhe gjen dashurinë. Edhe nëse e ke shpirtin e zi, kur pendohesh dhe përdor mendjen për të parë të ardhmen, nuk ke frikë nga njerëzit dhe as përulesh para tyre, përkundrazi, je i lirë prej tyre.

Nuk u mendova gjatë dhe iu dhashë adhurimit të perëndisë. Dhe sa më tepër vazhdoja në të, aq më tepër e dashuroja, derisa vendosa të bëhem klerik. Por pastaj pata frikë se mos nuk do të kisha durimin për të bërë një jetë prej asketi. Për pasojë, pata frikë se mos largohesha nga kjo rrugë, në një kohë që kisha refuzuar punë të ndryshme, nga të cilat shpresoja të kisha disa përfitime në jetë. Nëse ndodhte kjo, do ta pësoja si ai qeni, i cili, me një kockë në gojë, po ecte në breg të lumit. Papandehur ai pa hijen e tij në lumë dhe u hodh të kapte kockën, por lëshoi atë që kishte në gojë, duke mbetur pa gjë. E respektoja shumë adhurimin, por kisha frikë nga abuzimi dhe mosdurimi. Prandaj vendosa të qëndroja në atë gjendje që isha. M'u desh të provoja se nga ajo, nga e cila kisha frikë, mund të shpëtoja me durim, duke kapërcyer dhimbjet, vështirësitë, ashpërsitë gjatë adhurimit si dhe fatkeqësitë që e godasin njeriun në jetë.

Unë u binda se çdo gjë nga kënaqësitë dhe dëshirat e tepruara

të kësaj bote, nuk bënë gjë tjetër veçse kthehet në fatkeqësi dhe në burime hidhërimi e mërzie. Bota është si uji i kripur, që, sado të pish prej tij, jo vetëm që nuk e shuan etjen, por, përkundrazi, e shton më tepër atë. Ajo është si kocka që bren një qen, i cili, duke ndjerë në të erën e mishit, e bren kaq shumë, sa përgjak edhe gojën. Ajo është si gjeraqina që, pasi arrin të kapë një copë mishi, rrethohet nga shpendët e tjerë, të cilët i fluturojnë për një kohë të gjatë rreth e rrotull, derisa e lodhin dhe e bëjnë të harrojë, ç'ka në sqep dhe t'i bjerë gjahu nga goja. Ajo është si qypi me mjaltë, që në fund të tij ka helm, ku bashkë me shijimin e së ëmblës gjen edhe vdekjen e shpejtë. Ajo është si ëndrrat e gëzueshme në gjumë, por që kur zgjohesh, nuk gjen asgjë. Kur kthehesha dhe mendoja rreth këtyre gjërave, me rrihte mendja tek adhurimi, gjë që më trondiste. Pastaj u egërsova me shpirtin tim, i cili në ligësitë e veta ishte i lirë dhe nuk ndalej para asgjëje për realizmin e asaj që kishte vendosur, njëlloj si ai gjykatësi që dëgjon vetëm njërën palë dhe jep vendimin, por, kur vjen pala tjetër, kthehet dhe dënon palën e parë.

Pastaj fillova të mendoj për atë se çfarë do të vuaja nëse do të jepesha pas adhurimit dhe fetarizmës dhe thashë: “Sa të parëndësishme janë këto vuajtje, në krahasim me shpirtin e përjetshëm dhe qetësinë e tij”. U ndala dhe në dëshirat e kënaqësitë që kërkon shpirti në këtë botë dhe mendova: “Sa të hidhura janë këto dhe sa dhimbse, pasi të shpien drejt torturës së përjetshme dhe tmerreve të botës tjetër. Si ka mundësi që njeriu të mos durojë një hidhërim të vogël, që do të pasohet nga një kënaqësi e madhe dhe e gjatë? Dhe si nuk e hidhëron atë një kënaqësi e vogël, që mund të pasohet nga një vuajtje dhe hidhërim i gjatë? Ta zëmë se një personi i janë premtuar njëqind vjet jetë, që pakësohen dita-ditës, me kusht që t'i kalojë ato si besimtar i devotshëm, në këmbim të një jete tjetër në siguri, paqe dhe qetësi. Është e vërtetë se ai gjatë këtyre viteve do të privohej nga shumë gjëra. Por si mund t'i refuzonte ai ato pak ditë, që do t'i përjetojë në adhurim, kur ato do të pasoheshin nga një mirësi e madhe?

Le ta dimë se tërë jeta është një fatkeqësi dhe torturë e përhershme. A s'është e vërtetë që njeriu rrotullohet nëpër

torturat e botës, që kur është në embrion e derisa plaket? Kur është fëmijë i porsaardhur në jetë, shijon të gjitha llojet e torturave dhe vuajtjeve: Nëse ka uri, s'ka si ta shprehë dhe kujt t'i kërkojë; nëse ka etje, s'ka kush t'ia shuajë; nëse ka dhimbje, s'ka kush t'ia shërojë dhe qetësojë. Shto këtu të zinjte e ullirit që provon gjatë rritjes, i lidhur në pelena, kur lyhet e fërkohet... Si të vihet në kurriz, nuk mundet më të lëvizë e të rrotullohet, as të kthehet në anë. Pastaj, edhe gjatë kohës së gjirit, provon lloj-lloj vuajtjesh e privacionesh. Dhe, nëse shpëton nga vuajtjet dhe torturat e gjirit, fillon tortura e edukimit dhe e të mësuarit, që paraqitet me njëqind forma: Që nga dhuna e mësuesit, vështirësitë që nxjerr mësimi, shtrëngimi që ndjen kur fillon të shkruajë etj. Shto pastaj këtu mjekimin, dietat, rrufën dhe dhimbjet që sjell fati. Kur rritet, i dalin probleme dhe shqetësime të tjera si: sigurimi i jetesës, edukimi i fëmijëve etj., që kërkojnë shumë djersë e lodhje të paprerë, ndërkohë që përleshet me armiqtë e tij të brendshëm që e godasin gjatë jetës, si verdhëza, vreri, fryrja e barkut, helmi vdekjeprurës i gjarprit, frika nga luani dhe egërsirat e tjera, pa përmendur këtu të ftohtët, shiun dhe erën. Pastaj vijnë vuajtjet dhe torturat që të shkakton pleqëria, për ata që e arrijnë këtë moshë. Nëse nuk ua ka fare frikën të gjithë këtyre peripecive dhe ka dalë shëndoshë e mirë prej tyre e nuk do t'i kujtojë, atëherë e ka për borxh të kujtojë orën kur vdekja do të vijë ta marrë dhe do të lerë këtë botë. Le të kujtojë se ç'vuajtje përjeton ai në këtë moment, si ndarja nga familja, të afërmit dhe të dashurit e tij, nga gjithçka e vyer dhe e çmuar e kësaj bote dhe përgatitja për të papriturat e mëdha që e presin pas vdekjes.

Nëse nuk i mendon të gjitha këto, atëherë ai me siguri është i paaftë dhe i pakujdesshëm, keqdashës dhe i poshtër, që meriton qortimin. Kush është ai që i di dhe nuk përpiket që, në emër të së ardhmes, t'u largohet atyre gjërave që i nxisin epshet, dëshirat dhe verbërinë e kësaj bote? Kjo, për më tepër në këtë kohë, kur duket sikur është e pastër, por, që në fakt, është plot të meta dhe e mërztishme. Edhe nëse mbreti do të ishte i vendosur dhe me mundësi të mëdha, i zellshëm, largpamës, i drejtë, i sinqertë, i edukuar, mikpritës, i papajtuëshëm me padrejtësitë, dashamirës

ndaj gjindjes së mbretërisë së tij dhe asaj që ajo dëshiron, që i njeh njerëzit, ankesat dhe problemet që i shqetësojnë, që e do shkencën dhe dijen, që e njeh të keqen dhe të mirën, përsëri do të shihnim se koha vepron njëllor në çdo vend. Duket sikur sinqeriteti i ka braktisur njerëzit. Ç'ka ishte e vyer dhe e çmueshme për njerëzit ka humbur, për t'ia lënë vendin asaj, ekzistenca e së cilës është e dëmshme. Duket sikur e mira është vyshkur, ndërsa ka marrë të përpjetën ligësia, e cila quhet si fitore e përparim, sikur kanë humbur të gjitha rrugët e kuptimit dhe të mirëkuptimit, sikur e vërteta dhe e drejta janë tërhequr të mundura dhe ka fituar padrejtësia, sikur vrapimi pas epsheve dhe humbja e drejtësisë është bërë rrugë për sundimtarët. Shtypja dhe padrejtësia janë bërë të zakonshme, ndërkohë që shtypësi dhe tirani veprojnë në vazhdimësi. Duket sikur lakmia është kthyer në një gojë të hapur që gllabëron gjithçka, që i afrohet dhe mirësia ka humbur çdo shenjë... sikur të liqtë synojnë të ngjiten në qiell, ndërsa të mirët të futen në tokë. Burrëria dhe fisnikëria, që janë virtyte nga më të lartat, janë hedhur tej. Poshtërsia është bërë e nderuar dhe e zakonshme dhe fuqia ka kaluar nga njerëzit e duhur tek njerëzit që s'e meritojnë. Duket sikur jeta e gëzuar thotë: "U zhduk e mira dhe lindi ligësia."

Pasi mendova për botën dhe problemet e saj, se njeriu është krijesa më e ndershme dhe më e preferuara e saj, megjithëse përpëlitet në probleme të shumta dhe në ligësi, arrita në konkluzionin se nuk ka njeri me tru që të mos i kuptojë të gjitha këto, që të mos mendojë për veten e tij dhe rrugët e shpëtimit.

U habita së tepërmi nga ky zbulim. Pashë se rendja pas kënaqësive fare të vogla dhe të urryera, që njeriu i realizon me anën e shqisave: të nuhatjes, të shijimit, të shikimit, të dëgjimit dhe të prekjes, e pengon atë të mendojë për rrugët e shpëtimit. Ndoshta përpjekja për të siguruar diçka nga ato që përmenda, i bën njerëzit të largohen nga kujdesi për shpirtrat e tyre dhe nga kërkimi i rrugëve për shpëtimin e tyre.

Kërkova njerëzit e vërtetë, por pashë se ata i ngjanin atij që, për të shpëtuar nga një elefant i tërbuar, u fut në një pus, duke u kacavjerrë në dy degë që qëndronin mbi të. Këmbët i zunë në diçka të butë. Kur ç'të shohë? Katër gjarpërinj kishin nxjerrë

kokat nga strofkat e tyre. Pastaj hodhi vështrimin dhe pa në fund të pusit një kuçedër, që kishte hapur gojën dhe priste që nga çasti në çast ai të binte poshtë. E ngriti vështrimin nga dy degët dhe pa se në rrënjët e tyre ishin dy krisa, njëra e zezë dhe tjetra e bardhë, që po thellonin çarjen e degëve vazhdimisht. Dhe, ndërsa ai po mendonte sesi të dilte nga kjo gjendje e rrezikshme, sytë i ranë mbi një hoje me mjaltë. Zgjati dorën dhe shijoi mjaltin. Ëmbëlsia dhe shija e tij ia morën mendjen. Kënaqësia që shijoi e bëri të harronte gjendjen ku ndodhej dhe ta hiqte mendjen nga përpjekjet për të shpëtuar. Harroi se këmbët i kishte vënë mbi katër gjarpërinj dhe që nga çasti në çast mund të binte tek kuçedra. Harroi që dy krisat po brenin pa pushim rrënjët e degëve ku mbahej dhe që, kur të këputeshin, nuk do të kishte më shpëtim. Vazhdoi kështu i trullësuar nga ëmbëlsia dhe shija e mrekullueshme e mjaltit, derisa e lëshoi degën dhe ra në gojë të kuçedrës, ku gjeti vdekjen.

E krahasova botën me pusin, të mbushur plot me fatkeqësi dhe ligësi, me rreziqe e brenga. Me katër gjarpërinjtë krahasova shqisat e njeriut, që, kur shpërthen edhe vetëm njëra prej tyre, ngjajnë me tërbimin e gjarpërinjve e me helmin e tyre vdekjeprurës. Me dy degët krahasova vdekjen, e cila me siguri herët a vonë do të vijë një ditë. Me dy krisat, një të bardhë e një të zezë, kisha parasysh ditën dhe natën që pasojnë njëra-tjetrën me këmbëngulje, derisa sjellin më në fund orën e vdekjes. Me kuçedrën kisha parasysh fatin, i cili është i pashmangshëm. Ndërsa me mjaltin krahasova atë ëmbëlsi dhe kënaqësi të vogël që realizon njeriu duke ngrënë, dëgjuar, nuhatur dhe prekur, gjë që të shpie në vetëharrësë dhe në rendje pas argëtimesh, duke u larguar nga rruga dhe objektivi i duhur.

Pas kësaj e gjeta veten të kënaqur nga gjendja ku isha dhe nga rregullimi i çfarë kisha pasur mundësi të rregulloja në veten time me anën e punës, me shpresë se në ditët e mia të mbetura do të hasja një periudhë kohe, ku do të merresha si shembull i ecjes në rrugë të mbarë e të drejtë, do të kisha aq fuqi për të sunduar e drejtuar veten dhe punët e mia. I ndodhur në këtë situatë, u ngrita dhe fillova të kopjoja një numër të madh librash dhe u largova nga India. Në këtë kohë kopjova edhe këtë libër që ke në dorë.

(vijon)

Treguesi

Parathënie.....	5
Hyrje	7
Barzavi në Indi.....	28
Kalila dhe Dimna.....	37
Kapitulli mbi Barzavin.....	46
Luani dhe demi	56
Hetimet mbi Dimnën.....	96
Pëllumbesha e egër.....	111
Bufi dhe korbi.....	126
Majmuni dhe breshku.....	148
Fetari dhe nuselala.....	155
Krisa dhe maçoku.....	158
Djali i mbretit dhe zogu Fanza	164
Luani dhe Shegber eremiti.....	170
Iliadhi, Biliadhi dhe Iraheta.....	179
Luanesha, kalorësi dhe çakalli.....	193
Eremiti besimtar dhe miku.....	196
Shtegtari dhe argjendari.....	198
Djali i mbretit dhe shokët e tij.....	203
Pëllumbesha, gjarpri dhe lejleku.....	209